

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PRIMÁRNÍ A PREPRIMÁRNÍ PEDAGOGIKY

Diplomová práce

Lenka Krátká

Multikulturní výchova a její realizace na 1. stupni ZŠ

Olomouc 2014

Vedoucí práce: Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené informační zdroje.

Olomouc.....

.....

Chtěla bych poděkovat především vedoucí mé práce Mgr. Aleně Vavrdové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování diplomové práce. Dále děkuji základním školám, u nichž jsem prováděla výzkumné šetření.

Obsah

Úvod	6
------------	---

Teoretická část

1 Základní pojmy Multikulturní výchovy	7
--	---

2 Multikulturní výchova	12
-------------------------------	----

2.1 Teoretická východiska multikulturní výchovy	12
---	----

2.1.1 Multikulturalismus a jeho směry	12
---	----

2.1.1.1 Pluralistický multikulturalismus	12
--	----

2.1.1.2 Liberální multikulturalismus	13
--	----

2.1.1.3 Kritický multikulturalismus	13
---	----

2.2 Vývoj multikulturní výchovy.....	15
--------------------------------------	----

2.2.1 Multikulturní výchova v globalizovaném světě.....	15
---	----

2.2.2 Možné přístupy k multikulturní výchově.....	15
---	----

2.2.3 Kulturně-standardní přístup.....	16
--	----

2.2.4 Transkulturní přístup.....	17
----------------------------------	----

3 Multikulturní výchova v oficiálních dokumentech.....	19
--	----

3.1 Bílá kniha.....	19
---------------------	----

3.2 Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.....	21
--	----

4 Multikulturní výchova v RVP ZV.....	23
---------------------------------------	----

4.1 Charakteristika RVP.....	23
------------------------------	----

4.2 Průřezová témata v RVP ZV.....	26
------------------------------------	----

4.3 Charakteristika průřezového tématu – multikulturní výchova.....	27
---	----

4.4 Přínos průřezového tématu Multikulturní výchova k rozvoji osobnosti žáka.....	28
---	----

4.4.1 Oblast vědomostí, dovedností a schopností.....	28
--	----

4.4.2 Oblast postojů a hodnot.....	28
------------------------------------	----

4.5 Tematické okruhy tématu Multikulturní výchova.....	30
--	----

5 Osobnost pedagoga a připravenost k výuce multikulturní výchovy.....	32
5.1 Osobnost pedagoga.....	32
5.2 Osobnost učitele vzhledem k multikulturní výchově.....	34
5.3 Připravenost učitelů k výuce multikulturní výchovy.....	35
5.4 Multikulturní výchova jako příprava učitelů na pedagogických fakultách.....	36
5.5 Realizace multikulturní výchovy	37
Empirická část	
6 Výzkum.....	38
6.1 Metodologie.....	38
6.2 Výzkumný vzorek.....	38
6.3 Metody výzkumu.....	38
6.4 Analýza a interpretace šetření.....	39
6.4.1 Analýza výsledků dotazníku pro učitele.....	40
6.4.2 Analýza výsledků dotazníku pro žáky.....	49
6.5 Shrnutí šetření.....	57
Závěr.....	59
Seznam literatury.....	61
Seznam příloh	64
Anotace	72

Úvod

Česká republika je stále častějším vyhledávaným místem cizinců, kteří zde hledají pracovní uplatnění, chtějí zde zůstat a založit rodinu, a tím pádem jejich děti budou navštěvovat zdejší základní školy. Nemůžeme opomenout turisty, kteří naši zemi navštěvují, osoby žádající o azyl a samozřejmě smíšená manželství, s jejichž dětmi se setkáváme.

Při volbě tématu diplomové práce jsem přemýšlela nad různými okolnostmi. Zajímalo mě téma, které je v dnešní době aktuální, ke kterému je dostatek literatury a z hlediska pedagogické praxe ne příliš „populární“. S přihlédnutím k těmto faktorům jsem se rozhodla pro dané téma. Literatury, ať už přímo zabývající se multikulturní výchovou (dále jen MKV) nebo obsahující prvky této výchovy, je nespočet. Vyzdvihla bych publikaci *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu* od D. More, která obsahuje užitečné teoretické znalosti, ale i praktické záležitosti, to vše doplněno o příběhy z reálného života. Jedna z dalších, se kterou se velmi dobře pracuje, je *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele* od autora J. Průchy. Další použitá literatura je samozřejmě stejně plnohodnotná jako výše uvedené.

Cílem teoretické části je seznámení s pojmy, které je v souvislosti s Multikulturní výchovou potřeba znát, vymezit Multikulturní výchovu v kurikulárních dokumentech a ukázat, že správným využitím Multikulturní výchovy lze u dětí vytvořit pozitivní vztah k odlišným kulturám, který u nich může vyvolat další zájem o poznávání odlišných národů, jejich tradic a hodnot. A samozřejmě nemůžeme vynechat přínos MKV k rozvoji osobnosti žáka v oblasti vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot.

Diplomová práce je rozčleněna do 5 kapitol. V první kapitole se zabýváme vymezením základních pojmů, které je potřeba v souvislosti s MKV znát.

Druhá kapitola popisuje teoretická východiska MKV a zabývá se vývojem MKV.

Třetí kapitola vymezuje MKV v oficiálních dokumentech, zabývá se Bílou knihou a zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Ve čtvrté kapitole se věnujeme vymezení obsahu MKV, jež je formulován v Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání (dále jen RVP ZV) a přínos MKV k rozvoji osobnosti žáka v oblasti dovedností, vědomostí, schopností a v oblasti postojů a hodnot.

Pátá kapitola popisuje důležitého činitele, který má vliv na působení MKV, a tím je osobnost pedagoga jak v rovině obecné, tak v kontextu MKV, připravenost pedagogů na výuku MKV, jejich přípravu na pedagogických fakultách a samotnou realizaci MKV.

Šestá kapitola se věnuje praktické části této práce. V té jsme využili dotazníkového šetření.

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak učitelé zařazují MKV do své výuky, zda jsou podporováni ze strany školy a jakým způsobem získávají informace k realizaci MKV. Dále nás zajímalo, zda děti na konci 1. stupně ZŠ mají povědomí o pojmech vztahujících se k MKV, zda chápou kulturní odlišnosti a zda se již setkali se spolužáky či mají kamaráda

odlišného národnostního původu. Předpokládáme, že děti jsou prostřednictvím MKV informovány a mají základní povědomí o kulturních odlišnostech.

V dílčích cílech praktické části jsme chtěli zjistit, zda učitelé zařazují MKV do výuky jako samostatný předmět nebo jej včleňují do ostatních předmětů a do kterých předmětů je podle nich nejlepší danou problematiku zařazovat. V neposlední řadě nás zajímalo, zda děti z vesnic a měst budou mít stejné povědomí o MKV, proto jsme tyto výsledky porovnávali.

1 Základní pojmy používané v multikulturní výchově

Není jednoduché porozumět pojmům multikulturní výchovy – nejen z toho důvodu, že jsou pojmy popsány nespočtem definic pocházejících z různých věd, ale také proto, že není ustáleno jednotné pojetí, jelikož existují odlišné názory na její účelnost a fungování.

Pedagogové musí disponovat určitými znalostmi z oblasti multikulturní výchovy (dále jen MKV), aby mohli vést své žáky k osvojování základní terminologie této výchovy, jak je dáno v RVP ZV. Od žáků neočekáváme naučení se a přeríkávání přesných definic, usilujeme pouze o pochopení daného termínu.

Kultura

tento pojem se ze svého specifického hlediska vyskytuje ve filozofii, antropologii a v jiných oblastech. Můžeme rozlišit dvě pojetí:

- v širším pojetí obsahuje pojem kultura vše, co je vytvořeno lidmi. Jak materiální vybavení, což jsou např. obydlí, oděvy, nástroje, průmysl a další, tak i duchovní výsledky, což je náboženství, umění, zvyklosti, politika a další.
- v užším pojetí obsahuje pojem kultura lidské projevy chování, což je kultura specifického společenství, a tím se myslí zvyky, rituály, zkušenosti a jejich předávání, zachování tabu. (Průcha, J., 2001)

Socializace

je popsána jako proces, při kterém se člověk jakožto biologický tvor transformuje ve tvora společenského. (Dopita, M., Staněk, A., 2004)

Etnikum

tento výraz pochází z antické řečtiny, kdy ethnos znamená „kmen, rasa, národ“, což dokazuje, že teorie o etnické rozlišnosti lidstva má velmi staré kořeny. Tento pojem značí skupinu lidí mající společný původ, stejný jazyk (ne vždy tomu tak je) a společnou kulturu. Lze říci, že pokud se skupina lidí vyznačuje svou vlastní etnicitou, potom jde o etnikum. (Průcha, J., 2006, str. 29)

Etnicita

je „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu,

působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu“ (Velký sociologický slovník, I, 1996, str. 275)

Etnická identita (etnické vědomí)

„Je vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu. Jako forma společenského vědomí je souhrnem názorů na původ, etický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky.“ (Brouček et al. 1991, s. 244).

Národ

před více než 300 lety podal definici tohoto pojmu velký pedagogický myslitel Jan Amos Komenský: *“ Co jest národ? Národ je množství lidí zrozených z téhož kmene, bydlících na téže místě ve světě (jakoby ve společném domě, který nazývají vlastí), užívajících téhož zvláštního jazyka a spojených týmiž svazky společné lásky, svornosti a snahy o dobro obecné.“ (J. A. Komenský, 1659).*

Národ Bláha (1968) definuje jako *„množství lidských jedinců vázaných dohromady společenstvím půdy (symbióza geografická), společenstvím předpokládaného společného původu (symbióza biologická). Společenstvím historických osudů (symbióza historická), společenstvím kultury, zvláště jazyka (symbióza kulturní), společenstvím programu a ideálů (symbióza eticko-filozofická) a společenstvím svobody (symbióza politická).“ (Dopita, M., Staněk, A., 2005, str. 31)*

Národnost

můžeme chápat jako náležitost k určitému národu či etniku, a to ve dvou smyslech:

- Etnický smysl – jed o skupinu osob nejčastěji se společným jazykem, historií, tradicemi a zvyklostmi, s jednotným územím a národním hospodářstvím.
- Politický smysl – je soubor osob v určitém státě s její státní příslušností (Průcha, J., 2001)

Předsudky a stereotypy

ve své podstatě jsou tyto pojmy stejné. *„Jsou to představy, názory a postoje, které určité skupin lidí chovají k jiným skupinám nebo k sobě samým (autostereotypy).“ (Průcha, J., 2000, str. 36)*

Přenáší se z generace na generaci, obvykle se nemění a jsou těžko odstranitelné. Mají emocionální podtext a logický obsah bývá potlačen.

Někteří autoři tyto pojmy nerozlišují, jiní berou předsudky jako určité názory a postoje, které jsou veskrze nepřátelské vůči druhým, kdežto stereotypy mohou být nestranné nebo mohou obsahovat i kladný vztah. Vzhledem k MKV tvoří předsudky a stereotypy jeden z největších problémů proto, že osoba, která má předsudek, jej spojuje se všemi příslušníky určitého národa, bez posouzení jedince dle reálných charakteristik. (Průcha, J., 2000, str. 37)

Xenofobie

tento pojem pochází z řeckého xénos (příchozí) a fóbos (úzkost). Jde o obavu z něčeho cizího, co nepatří do našeho sociálního útvaru. Xenofobie tvoří základ pro rasismus, nacionalismus, fašismus aj.

Rasa

všichni z lidské populace nejsou stejní, liší se anatomickými znaky, což může být např. barva kůže, vlasů a očí, tělesné proporce aj. Díky rozvoji anatomie se vytvořila antropologická teorie lidských ras, ke které přispěl český antropolog Aleš Hrdlička. Rasy lze vymezit takto: *“ jsou to velké skupiny lidí s charakteristickými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořily se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích: europoidní plemeno v Evropě a na Blízkém východě, negroidní plemeno v Africe, mongoloidní plemeno v Asii. “*(Průcha, J., 2006, str. 52)

Rasismus

jedinci určité rasy vnímají své vlastnosti a odlišnosti ras ostatních. Pokud však jejich činy nejsou pouhým uvědomováním si rasových odlišností, ale přechází k nepřátelskému chování vůči odlišným rasám (agresivní chování), jde o rasismus. (Průcha, J., 2001, str. 29)

Rasová diskriminace

jedná se o sociální odlišování, kdy se popírá zásada rovnosti a stejného zacházení se všemi členy společnosti. Jde především o rozdíly a znevýhodňování jednotlivců případně skupin na základě příslušnosti k určité skupině (rasové, politické, náboženské aj.). Diskriminace se projevuje chováním jedinců převládající skupiny (nemusí jít o skupinu početnější), která má v historických souvislostech a na určitém území rozhodující vliv. (Šišková, T., 2008, str. 14)

Multikulturalismus

„pojem multikulturalismus označuje určitou teorii a ideologii a nelze jej směřovat s pojmem „multikulturalita“. Multikulturalita je označení pro reálný stav existence různých kultur, rasových, etnických, náboženských skupin ve světě. Multikulturalismus je ideologie, kterou můžeme přijímat nebo odmítat, kdežto multikulturalita existuje objektivně a je nezávislá na našich názorech a stanoviscích.“ (Průcha, J., 2006, str. 238)

V první kapitole jsme si představili základní pojmy, které souvisí s Multikulturální výchovou, a je třeba je vymezit, abychom se mohli orientovat v této oblasti.

V kapitole následující se zaměříme na MKV, její teoretická východiska a vývoj MKV.

2 Multikulturní výchova

Než začneme pracovat s multikulturní výchovou ve školách, musíme si ujasnit, co multikulturní výchova je a co má přinést jak žákům, tak pedagogům. Až poté můžeme hledat způsoby, jakými toho dosáhneme. V českém vzdělávacím systému je multikulturní výchova stále ještě poměrně nová a často se zaměřuje spíše na realizaci aktivit než na jejich význam či důležitost cílů, ke kterým se má pomocí těchto aktivit dojít. Přitom je velmi důležité pochopit cíle, kterých se má dosáhnout pomocí multikulturní výchovy právě proto, aby vedla k účinné práci s těmito aktivitami.

2.1 Teoretická východiska multikulturní výchovy

2.1.1 Multikulturalismus a jeho směry

Multikulturní výchova je úzce spjata a ovlivněna některými politickými názory 20. století. Významně ji ovlivnil multikulturalismus, který se stal po 2. světové válce vůdčí teorií euroamerického světa. Zastavíme se u tohoto pojmu a představíme si některé jeho významy.

Multikulturalismus je možné odkazovat k:

1. Stavů společnosti - ve společnosti žijí odlišné sociokulturní skupiny se svými specifickými zvyklostmi, postoji. Zde je pojem multikulturalismus použit neutrálně-soužití různých kultur neznamena i vzájemnou toleranci a respekt.
2. Procesu - při procesu dochází k ovlivňování kulturních systémů či tvoření nových.
3. Vědecké teorii - *kteřá se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti. Multikulturalismus jako teorie zkoumá a srovnává odlišné náhledy na svět, rozdílná pojetí skutečnosti, rozmanité vzorce jednání a komunikační kódy a zabývá se kulturními rozdíly jako výsledkem specifické adaptace společnosti na různá prostředí. (Moree, D. 2008, str. 17)*
4. Politické vizi (společenskému cíli) - snaha o vytvoření mnohočetné společnosti, ve které bude žít množství různých skupin, lépe řečeno jednotlivci, kteří budou pocházet z odlišného sociokulturního prostředí, a jejichž koexistence bude stavět na toleranci, respektu, rovnosti a spolupráci. Podmínkou je spravedlivě rozdělit společenské zdroje těmto jednotlivcům.
5. Souboru praktických či edukativních strategií a postupů - jejichž pomocí by mělo být dosaženo především respektu a toleranci k sobě navzájem, což je stanoveno v politickém cíli (viz bod 4). Nejčastěji se v této souvislosti mluví o multikulturní politice. (Moree, D., 2008, str. 17)

Multikulturalismus není jednotný a v průběhu jeho rozvoje od 60. let 20. století se vyčlenilo několik směrů, které se od sebe v mnohém liší, přičemž novější směry jsou většinou kritikou předchozích. Rozdělení těchto směrů bývá různé, zde jsou 3 proudy bez tzv. esenciálního, který je obsažen v proudu pluralistickém. Rozdělení je podle J. Buryánka, T. Hirta, L. Kincheloa and Shirley R. Steinberga:

2.1.1.1 Pluralistický multikulturalismus

Je prvotní pojetí multikulturalismu a je s ním i dnes nejčastěji spojováno. Tento směr je velmi podobný komunitarismu (politicko-filozofická koncepce). Zde jsou kultury brány jako uzavřené skupiny, jež je potřeba je uchovávat a napomáhat jim. V tomto směru je základem komunita, která má společnou kulturu a určitou identitu. Ve vzdělávání je v tomto směru důležité rozvíjet tzv. multikulturní gramotnost. Lidé získají znalosti o odlišnostech jednotlivých kultur pomocí výkladu, případně četby. Na druhé straně lidé z minority se dozví a získají informace o kultuře majority. V praxi se seznamujeme s odlišnou kulturou pomocí zvyků a tradic bez ohledu na společenské rozdíly jednotlivých skupin. V tomto směru je vhodné uvést jméno kanadského filozofa Charlese Taylora, který usiluje o respektování odlišnosti druhého.

2.1.1.2 Liberální multikulturalismus

Tento směr, obdobně jako pluralistický, usiluje o uznání rozdílností jednotlivých sociokulturních skupin. Jako hlavní cíl si ale dává začlenění jedince z určité sociokulturní skupiny a vytvoření společnosti, ve které si budou rovni. „*Oproti pluralistickému zaměření na diferenciaci zdůrazňuje tedy stejnost/rovnost přístupu ke zdrojům. Poselstvím tohoto směru je respekt k lidské humanitě a kolektivním příslušnostem při prosazování liberálních ideálů, které slibují rovnost a otevřené možnosti pro všechny, kteří mají zájem začlenit se a uplatnit ve společnosti.*“ (Moree, D., 2008, str. 19)

2.1.1.3 kritický multikulturalismus

Tento směr je jedním z nejmladších (vznik v polovině 90. let 20. století). Reaguje na kritiku multikulturalismu a vymezuje se proti některým praktikám pluralistického a liberálního směru. Zdůrazňuje význam rozdílností ve společnosti ve smyslu naučit člověka uvědomovat si jinakost perspektiv a pochopit, jakým způsobem se vytváří naše hodnoty, identita a pohled na svět. Kritický multikulturalismus poukazuje na nerovnosti přístupu různých skupin k distribuci zdrojů i ke vzdělání. „*Upozorňuje také na vliv mocenských mechanismů na vytváření socio-ekonomické rozvrstvenosti, na její udržování dominantními kulturami a předurčenost reality každodenního života určitých vyloučených skupin.*“ (Moree, D., 2008, str. 19)

Tento proud se snaží napravit tyto rozdíly pomocí solidarity, která umožňuje zachovávat rozdíly, ale zároveň nabízí společný cíl pro každého jedince ze společnosti.

V rovině praktické studuje tento směr jakými způsoby (ekonomicky, politicky, výchovně i institucionálně) vzniká například rasismus či nerovnosti ve třídě. Jedním z hlavních zastánců tohoto směru je Peter McLaren, který zdůrazňuje význam jazyka při strukturování lidské zkušenosti a reprodukci sociálního uspořádání. (Moree, D., 2008, str. 19-20)

2.2 Vývoj multikulturní výchovy

2.2.1 Multikulturní výchova v globalizovaném světě

Tyto tři směry, které jsme popsali v předchozí kapitole, se promítly do dnešní multikulturní výchovy. Ta byla ovlivněna potřebou rozvíjet schopnosti v rámci interkulturní společnosti, včetně komunikace, což si vyžádalo změny v kulturním složení společnosti. Šlo o zlepšení mezilidské koexistence, která byla ovlivněna proměnou vztahů ve společnosti, včetně existencí nerovnosti.

Nynější společnost formuje multikulturní výchovu a vytváří po ní i poptávku. Jak praxe, tak i multikulturní výchova reaguje na aktuální problémy společnosti.

Globalizace má v dnešní době určující vliv, díky kterému posiluje upevnění vztahů mezi státy, zasahuje do jejich uspořádání, jejich politických a mocenských sfér a zároveň ulehčuje migraci lidí, což umožňuje kontakt s nejrůznějšími sociokulturními skupinami. Je nezbytné řešit problémy koexistence různých skupin a také připravovat budoucí generace na život a správnou orientaci v globalizovaném světě, dokázat si najít své místo ve společnosti a umět citlivě zacházet nejen se svou identitou, ale i identitou druhých. *“Současná multikulturní výchova proto akcentuje nejen snahu o porozumění a respekt k druhým, ale mluví také o potřebě hledat či spoluvytvářet adekvátní vazby k různým formám identit a problematizuje tak např. národní či světovou identitu.”* (Moree, D., 2008, str. 22)

2.2.2 Možné přístupy k multikulturní výchově

U multikulturní výchovy se jasně dané směry hledají obtížněji, než jak jsme mohli vidět například u multikulturalismu. U multikulturní výchovy se totiž objevuje různá terminologie, kterou jsou možné přístupy označovány a jsou velké rozdíly mezi pojetím americkým a evropským. Stále dochází ke změnám a vývoji multikulturní výchovy jak v cílech, kterých má multikulturní výchova v současnosti dosáhnout, tak v tématech, která přináší, ale i způsobu, kterým jsou tato témata problematizována. Na tento vývoj má vliv proměna prostředí, ale i kritické hodnocení praxe multikulturní výchovy.

Z textů některých autorů je možné vycítit, že upouštějí od příliš jednoduchých kulturních identifikací a snaží se klást důraz na osobnost, individuální přístup, který dokáže odrážet určitou situaci a kulturní zkušenosti každého jedince. Jako dalším je odvrát od pouhého etnického pojetí multikulturní výchovy k rozlišení dalšího množství rozdílností. V multikulturní výchově se stále častěji setkáváme s problematikou genderu (tj. kulturně vytvořené rozdíly mezi ženami a muži), náboženského vyznání nebo sociálního statusu.

V České republice k takovéto reflexi dochází poměrně zřídka. Ve výuce multikulturní výchovy dochází spíše k informování o národnostních menšinách nebo jde o snahu připravit žáky na možné setkání s různými minoritami žijícími v České republice.

Pokud bereme multikulturní výchovu jako práci s různorodostí ve třídě, je možné přiblížit si její východiska a pojetí na dvou přístupech, na kterých je možné vidět již zmíněné posuny.

2.2.3 Kulturně- standardní přístup

Předpokládá, že sociokulturní skupiny mají své určité znaky, které jsou příčinou rozdílů a nedorozumění při setkávání různých kultur.

Je důležité a nutné tyto rozdíly chápat a respektovat, aby mohlo dojít ke změně a zlepšení koexistence. Proto se multikulturní výchova zaměřuje na seznámení se specifickými znaky jednotlivých kultur, a jejich projevy. Základním bodem je sociokulturní skupina a jednotlivci, kteří nesou znaky určité skupiny.

Tento přístup se inspirovuje z pluralistického multikulturalismu. „*V oblasti konkrétní tréninkové nebo výchovné praxe pak vychází z principů, o kterých mluví např. autoři Hall (1976), Trompenaars & Hampden-Turner (1989) či Hofstede (1991). Tito autoři se věnovali především rozdílnostmi kultur na úrovni teoretické a praktické na základě výzkumných šetření a formulovali některé kulturní dimenze (např. maskulinní dimenze versus feminní, individualistická dimenze versus kolektivní nebo dimenze s nízkým či vysokým mocenským odstupem atd.). Někteří z autorů se následně pokoušeli definovat i kulturní standardy jednotlivých skupin, podle nichž se jejich příslušníci mají tendenci chovat. Právě na základě této charakteristiky, tj. vytváření standardů pro jasně vymezené skupiny, je tento přístup označován autory Bittl & Moree jako kulturně-standardní. Stejné principy ale můžeme nalézt i u jiných autorů pod označením kulturalismus (Leeman & Ledoux, 2003).*“ (Moree, D., 2008, str. 24)

Kulturně-standardní přístup nám přibližuje kulturní odlišnosti, snaží se vyložit činy druhých, přičiny těchto činů a uvědomění si, že pohled, kterým nazíráme na svět, není pro všechny stejný, nýbrž že každý člověk je ovlivněn prostředím, ve kterém žije a tím pádem i způsobem myšlení ovlivněným právě tímto prostředím. Tento přístup se snaží rozšířit znalosti o různorodosti jiných skupin pomocí jejich historie, zvyků a rituálů, v neposlední řadě také informuje o zemích, ve kterých tyto skupiny žijí. Pokouší se ulehčit prvotní seznámení s odlišnostmi a chce pomoci zdolat strach z cizího hlavně tím, že předem alespoň zčásti seznámí jedince s odlišnostmi, které může potkat u určitých skupin. Pokládá za možnost bojovat proti obavám tím, že koexistence s lidmi odlišných kultur nás může obohatit.

Tento přístup se prosadil i v České republice, a to v průběhu 90. let. Ve vzdělávací praxi je hojně využíván při práci s MKV. Na základě kulturně-standardního přístupu vzniklo v ČR několik výzkumných šetření (využívající např. Hofstedovy kulturní dimenze) a odborné publikace zabývající se interkulturní psychologií (Nový & Schroll-Machl, 2005), (Morgensternová & Šulová, 2007).

Kulturně-standardní přístup má velký přínos, ale má i svá rizika. Jedním z nich je fakt, že se seznamujeme především s vnějšími symboly (např. specifické oblečení, jídlo,

tradice,...). Přitom kdybychom se dostali hlouběji pod povrch, narazíme na faktory, které mnohem silněji ovlivňují rozdílný způsob chování.

Dalším rizikem v tomto přístupu je „skupinová identita“. Při vnímání druhých jsme ovlivněni vytvořenými charakteristikami, které omezují naše vnímání jiných, a jejich zařazení do jasně daných kategorií, které znemožňují jedincům určitých skupin vykročit z nich.

Neméně důležitým rizikem je fakt, že rozdíly jednotlivých skupin jsou nadmíru zdůrazňovány. Snaží se představit rozdílnost skupin, ale přílišným popisováním jinakostí těchto skupin přináší spíše odcizení. Hlavně u dětí poté dochází k tomu, že odlišné chování kamarádů budou nesprávně hodnotit podle jejich příslušnosti. (Moree, D., 2008, str. 23-26)

2.2.4 Transkulturní přístup

„Přístup, který v této knize nazýváme transkulturním, z velké části pokračuje tam, kde kulturně-standardní přístup končí, a dále jej problematizuje. Klade si otázky, které souvisejí s vnímáním jednotlivých skupin, jako například: „Jak poznám, že osoba patří k jiné skupině? Co je to kultura a jak vlastně definuje a ovlivňuje životy jednotlivců a skupin? Mluvíme zde o lidech, kteří mají jinou barvu pleti, jinou národnost, jiné občanství, nebo jen o rozdílech chování? Nebo Je možné, aby se kulturní identifikace měnila v čase? Mohu být zároveň příslušníkem více kultur?“ (Moree, D., 2008, str. 26)

Tento přístup se místo charakterizování jednotlivých skupin pouští do uvažování o důvodech a mezích rozdílnosti každého z nás. Kdy můžeme o někom říci, že je jiný nebo že patří do jiné skupiny? Jaký vliv na toto rozdělení má věk, pohlaví, prostředí, ve kterém žijeme, náboženské vyznání nebo národní příslušnost?

„V dnešní době při práci s kulturní různorodostí musíme najít důvody rozdílů a dokázat je chápat k určitému člověku a jeho charakteristikám. Transkulturní přístup proto více než o charakteristikách určitých skupin mluví o zkušenostech jednotlivce, které spoluvytváří jeho kulturu a které se pak při vzájemném dialogu s ostatními projevují právě jako kulturní rozdíly.“ (Moree, D., 2008, str. 26)

Transkulturní přístup poukazuje na střetávání více kultur, což je v dnešním světě stále intenzivnější, což je spojeno s migrací a s rozvojem obchodu. S tím souvisí i objevení transkulturality v oblasti multikulturní výchovy, tj. přibližně od 80. let.

Zde můžeme vidět rozdíl v těchto dvou přístupech. Kulturně-standardní přístup udává jako nejdůležitější příslušnost v určitých skupinách a tím určuje identitu jednotlivce, naopak transkulturní přístup užívá pojmu „mnohonásobná identita“. Prohlašuje, že v současné době již nejsou přesně definované skupiny a jednotlivci, kteří do nich patří, ale díky propojenosti světa se střetáváme s rozdílnými kulturami. Z toho vyplývá, že hranice států se nepřekrývají s hranicí národnostních skupin. V dnešní době se spousta lidí setkává s různými kulturami a je jimi ovlivňována.

Transkulturní přístup chápe, že tyto skupiny existují a neodmítá ani to, že jsou mezi nimi odlišnosti. Jen tyto odlišnosti vztahuje na jedince a ne na skupiny. Ti si vytváří své postoje a hodnoty. Dle tohoto přístupu se jedinec ztotožňuje s určitou skupinou, a tím formuje svoji osobnost.

K rozvíjení tohoto přístupu vedla především snaha nepodřizovat děti z rozdílných skupin většině, ale postavit je na stejnou úroveň do společného rozhovoru, kde se mohou nejen dozvědět o své vlastní kultuře, ale mohou se i navzájem obohatit o kultury druhých.

(Moree, D., 2008, str. 26-29)

Multikulturní výchova se stejně jako v jiných zemích dostala do státních dokumentů, a tím přibyl další úkol pro pedagogy. V následující kapitole se proto věnujeme vymezení MKV v oficiálních dokumentech.

3 Multikulturní výchova v oficiálních dokumentech

MKV patří v dnešní době do závazných školských dokumentů, jelikož se Česká republika stala vyhledávaným místem pro mnoho cizinců, kteří zde chtějí zůstat, založit rodiny, a tudíž jejich děti budou navštěvovat zdejší školy.

3.1 Bílá kniha

Bílá kniha, což je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, patří k nejdůležitějším dokumentům ve vzdělávání. Jsou zde zaznamenány obecné cíle, kterých se musí ve vzdělávání dosáhnout a zároveň věnuje velkou pozornost právě multikulturní výchově, což dříve nebylo vůbec viděno. Mezi nejdůležitější cíle patří:

- Díky předávání poznatků o menšinách, především romské, židovské a německé, o osudech a kultuře těchto menšin, pomáhá vytvářet porozumění a sounáležitost s nimi.
- Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě usiluje o bezkonfliktní existenci bez negativních postojů ve společenství odlišných národů, jazyků, menšin a kultur, dokázat respektovat odlišnosti mezi lidmi a kulturami současnosti. (J. Průcha, 2006, str. 24)

Učitelům ovšem tato idea nepomůže. K tomu je zapotřebí konkrétnější formulace obsahu, kterou najdeme v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). RVP ZV je celostátně platný dokument, podle kterého se vytváří Školní vzdělávací programy, tudíž je zde vymezena i multikulturní výchova.

Tento program je v souladu s Všeobecnou deklarací a mezinárodními pakty o lidských právech, Evropskou chartou lidských práv, Úmluvou o právech dítěte, Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod a prohlašuje, že vzdělání je jedním ze základních lidských práv poskytovaných všem lidem bez rozdílu, a že je to nezcizitelná a univerzální lidská hodnota.

Jednotlivé cíle vzdělávání musí vycházet z individuálních, ale i společenských potřeb. Vzdělávání není rozvoj pouze rozumových schopností, ale také zvládnutí sociálních dovedností, morálních, estetických a dalších hodnot, a požadované vztahy k druhým lidem, i vůči společnosti. Dále pak talent uplatnit se na trhu práce, který se neustále mění. Vzdělávání se zaměřuje na rozvoj osobnosti, na integraci do společnosti, a také připravuje člověka na pracovní život. Proto se vzdělávání zaměřuje na určité cíle. My zmíníme ty nejdůležitější pro multikulturní výchovu:

- *Posilování soudržnosti společnosti.* Jednou z nejvýznamnějších integrujících sil je vzdělávací soustava, a to nejen předáváním sdílených hodnot a společných tradic, ale zejména zajištěním rovného přístupu ke vzdělávání, vyrovnáváním rozdílností sociálních a kulturního prostředí včetně znevýhodnění (zdravotními, etnickými či

specificky regionálními důvody) a podporu postojů demokratických a tolerantních bez rozdílu vůči všem jedincům ve společnosti. Tyto úkoly se koncentrují do výchovy k lidským právům a multikulturalitě, která díky předávání poznatků o menšinách, především romské, židovské a německé, o osudech a kultuře těchto menšin, pomáhá vytvářet porozumění a sounáležitost s nimi. V tomto smyslu je důležitou součástí i menšinové školství, dvojjazyčné školy a vzdělávání cizinců a jejich dětí, což je součást jejich integrace do naší společnosti.

- *Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti.* Jde o snahu vést bezkonfliktní život bez negativních postojů nejen ve společnosti druhých lidí, ale i ostatních národů, jazyků, menšin a kultur, dokázat respektovat odlišnosti lidí a kulturu dnešního propojeného světa. (Bílá kniha, 2001, str. 15)

3.2 Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Zákon ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání udává podmínky, za kterých je vzdělávání uskutečňováno. V § 2, což jsou zásady a cíle vzdělávání se dočteme, že vzdělávání je založeno na „*rovném přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie k vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §2)

Další zásady, na kterých je vzdělávání založeno:

- Ohledu individuálních potřeb jedince,
- Vzájemného respektu, úctě, tolerance názorů druhých, solidaritě a důstojnosti každého, kdo se vzdělávání účastní,
- Možnosti každého jedince vzdělávat se po celý svůj život při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání,
- Pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, uplatňování základních lidských práv a svobod včetně odpovědnosti a smysl pro sociální soudržnost,
- Utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektovat etnickou, národnostní, kulturní, jazykovou a náboženskou identitu každého,
- Poznání kulturních hodnot a tradic jak světových, tak evropských, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace, což je základ pro soužití v národním a mezinárodním měřítku (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §2)

V § 13, který se věnuje vyučovacím jazyku a vzdělávání příslušníků národnostních menšin se píše, že „*příslušníkům národnostních menšin se zajišťuje právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny, a to za podmínek stanovených v § 14.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §13)

Dále v § 14 Vzdělávání příslušníků národnostních menšin se udává: „*obec, kraj, popřípadě ministerstvo zajišťuje pro příslušníky národnostních menšin vzdělávání v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních a středních školách, a to v obcích, v nichž byl v souladu se zvláštním právním předpisem zřízen výbor pro národnostní menšiny, pokud jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §14)

V mateřské škole lze vytvořit třídu pro příslušný ročník, kde se bude vyučovat jazykem národnostní menšiny v případě, že bude přihlášeno minimálně 8 dětí této národnostní menšiny. Na základní škole pro vytvoření třídy příslušného ročníku s výukou v jazyce národnostní menšiny je potřeba 10 dětí příslušné národnostní menšiny. Pro zřízení mateřské či základní školy je zapotřebí naplnit třídy v průměru nejméně 12 dětmi příslušné národnostní menšiny v jedné třídě. Pokud tyto podmínky nebudou splněny, *“může ředitel školy se souhlasem zřizovatele stanovit ve školním vzdělávacím programu předměty nebo jejich části, v nichž se vzdělávání uskutečňuje dvojjazyčně, a to jak v českém jazyce, tak v jazyce národnostní menšiny.”* (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §14) V takových školách se poté vydává dvojjazyčné vysvědčení, a to jak v jazyce českém, tak v jazyce národnostní menšiny.

Cizinci, kteří pobývají oprávněně v České republice, mají stejný přístup ke vzdělávání jako občané České republiky, ale mohou se stát žáky základní školy pouze v případě, že předloží řediteli ZŠ oprávněnost svého pobytu v České republice nejpozději při zahájení vzdělávání. Pokud ale daná osoba má státní příslušnost jiného státu, který patří do Evropské unie, mají přístup ke vzdělávání jako občané České republiky, a tudíž nemusí předložit oprávnění k pobytu. Odstavec 5. uvádí: *“pro žáky, kteří jsou dětmi osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie, a kteří na území České republiky, kde taková osoba vykonává nebo vykonávala pracovní činnost v pracovněprávním vztahu nebo samostatně výdělečnou činnost, nebo na území České republiky studuje, anebo získala právo pobytu na území České republiky z jiného důvodu a kteří plní povinnou školní docházku podle tohoto zákona, zajistí krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy:*

- bezplatnou přípravu pro jejich integraci do základního vzdělávání, která zahrnuje výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků,
- zahrnout do běžné výuky na ZŠ za pomoci země původu žáka dle možností podporu výuky jeho mateřského jazyka a kultury dané země

MKV je nedílnou součástí základního vzdělávání a každý pedagog by se měl výuce tohoto průřezového tématu věnovat. S tím však přichází otázky, jak správně MKV realizovat. V RVP ZV nalezneme MKV jako průřezové téma a tedy i přesnější vymezení tohoto tématu. Podrobněji se této oblasti budeme věnovat v nadcházející kapitole.

4 Multikulturní výchova v RVP ZV

4.1 Charakteristika RVP ZV

Původní standard základního vzdělávání je nahrazen RVP ZV, který patří mezi kurikulární dokumenty. Z grafu můžeme vyčíst, že RVP je na státní úrovni a udává závazné rámce vzdělávání, které jsou zkonkretizovány ve školních vzdělávacích programech (dále jen ŠVP), jež je na školní úrovni, a které si každá ZŠ dotváří sama.

Schéma č. 1: Systém kurikulárních dokumentů

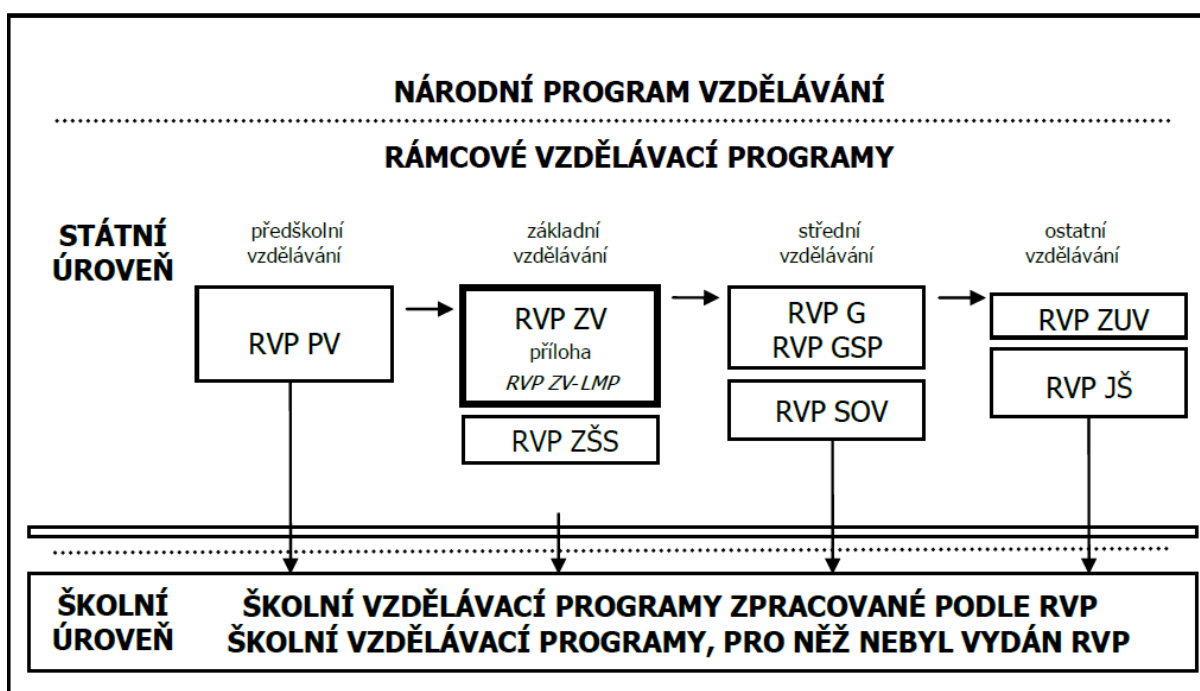

Schéma 1 – Systém kurikulárních dokumentů

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV-LMP); RVP ZŠS – Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální; RVP ZUV – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání; RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia; RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání; RVP JŠ – Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

(RVP ZV, 2013, str. 5)

RVP mají novou strategii, která klade důraz na klíčové kompetence, které se propojují se vzdělávacím obsahem a použití získaného v reálném životě. Na úrovni základního vzdělávání jsou považovány za klíčové kompetence tyto: **kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní**. Ty se prolínají a mají nadpředmětovou

podobu. Jsou naplňovány ve dvou časově vymezených obdobích - 1. období (1. - 3. ročník) a 2. období (4. - 5. ročník).

Základní vzdělávání se pokouší utvářet a rozvíjet tyto kompetence, snaží se poskytnout všeobecné vzdělání, které bude orientované především na situace z reálného života a jednání v praktických situacích.

Právě proto se v základním vzdělávání snaží naplňovat tyto cíle:

- „umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i přírodě
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci“

(RVP ZV, 2013, str. 2-9)

Vzdělávací obsah RVP ZV je členěn do devíti vzdělávacích oblastí. Ty jsou tvořeny jedním nebo více vzdělávacími obory:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)

- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

(RVP ZV, 2013, str. 14)

4.2 Průřezová témata v RVP ZV

Tato témata představují v RVP ZV oblasti problémů nynější společnosti a jsou důležitou součástí základního vzdělávání. Jsou významným formativním prvkem a tvoří příležitost pro uplatnění žáků, jejich spolupráci a rozvíjí u žáka postoje a hodnoty.

Tematické okruhy průřezových témat se prolínají vzdělávacími oblastmi a tím napomáhají ke komplexnímu vzdělávání žáků. Ovlivňují rozvoj a utváření klíčových kompetencí a mají možnost vytvořit si na danou problematiku svůj názor.

Základní škola má povinnost zařadit průřezová témata do vzdělávání. Nemusí být ale zařazena všechna ve všech ročnících, načež si rozsah a způsob realizace určuje ŠVP. Mohou být integrovány do jiných vyučovacích předmětů nebo se mohou vyučovat jako samostatný předmět, popřípadě je lze využít jako projekt, kurz apod. (RVP ZV, 2013)

Průřezová témata v základním vzdělávání jsou tato:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

4.3 Charakteristika průřezového tématu – multikulturní výchova

Téma Multikulturní výchova dává žákům možnost seznámit se s jinými kulturami a jejich tradicemi. Díky tomu dovedou žáci chápat i svoji kulturu s vlastními tradicemi a hodnotami.

Ve vyučovacím procesu umožňuje multikulturní výchova poznání své kulturní identity a pochopení i toleranci ke kulturám jiným. Tím se u dětí podporuje rozvoj smyslu pro spravedlnost, solidarity a toleranci. Neméně důležitým je pochopení a respekt faktu, že se čím dál častěji můžeme setkávat se sociokulturní různorodostí. Rozvíjí zvláštnosti menšin, poznání kultury celé společnosti a majoritnímu etniku představuje základní odlišnosti jiných národností, se kterými žijí ve společném státě. Navíc napomáhá najít společné body, které vedou k vzájemnému respektu a spolupráci.

Škola je jedním z míst, kde se děti setkávají s vrstevníky diverzního sociálního a kulturního prostředí, a proto by měla zajistit takové podmínky ve třídě, kde se všichni budou cítit na stejné úrovni. Kde mezi úspěšnými žáky budou i žáci z menšinových skupin, a zároveň majoritní žáci se budou dozvídat o kultuře žáků minoritních. Tím napomáhá k poznávání skupin navzájem, což vede ke vzájemnému respektu, toleranci, odstranění nepřátelského postoje či předsudků k “neznámému”.

Multikulturní výchova zasahuje do všech vzdělávacích oblastí, nejbližší má ale na oblasti Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a společnost, Informační a komunikační technologie, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a příroda (obor Zeměpis). (RVP ZV, 2013)

4.4 Přínos průřezového tématu Multikulturní výchova k rozvoji osobnosti žáka

4.4.1 Oblast vědomostí, dovedností a schopností:

- Poskytuje žákům základní znalosti o nejrozličnějších (etnických a kulturních) skupinách, které žijí v české a evropské společnosti
- Rozvíjí schopnost orientovat se v rozmanité společnosti a naučit se využívat vztahů mezi různými kulturami k obohacení sebe i druhých
- Učí žáky komunikovat a koexistovat v příslušníky rozdílných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a zároveň respektovat práva druhých, chápat a tolerovat zájmy názory i schopnosti druhých
- Učí přijmout druhé jako jedince se stejnými právy a uvědomovat se, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou si rovny bez nadřazenosti jakékoli z nich
- Rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat rozdíly jiných sociokulturních skupin (národnostních, etnických, náboženských, sociálních) a spolupracovat s příslušníky ostatních sociokulturních skupin
- Rozvíjí dovednost rozpoznat, kdy se jedná o rasovou nesnášenlivost a pomáhá prevenci vzniku xenofobie
- Učí žáky uvědomovat si, že verbální i neverbální projevy mohou mít určitý dopad, včetně připravenosti nést za své činy odpovědnost
- Poskytuje žákům vědomosti o některých pojmech multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, aj. (RVP ZV, 2013, str. 114)

4.4.2 Oblast postojů a hodnot:

- Pomocí informací pomáhá žákům tolerovat a respektovat odlišné sociokulturní skupiny, přijímat a uznávat prostředí příslušníků odlišných sociokulturních skupin
- Pomáhá žákům uvědomit si vlastní osobnost, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí
- Podněcuje, ovlivňuje a upravuje jednání a hodnotový systém žáků, učí je uvědomovat si odlišnosti jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu
- Pomáhá uvědomovat si, že v demokratické společnosti není místo pro rasovou (náboženskou či jinou) nesnášenlivost
- Vede k účasti při odstraňování projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu

- Učí vnímat svoji identitu, na základě které se podílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám (RVP ZV, 2013, str. 115)

4.5 Tematické okruhy tématu Multikulturní výchova

Tyto okruhy vycházejí ze situace ve škole týkající se současnosti, odráží se zde aktuální dění ve společnosti a v místě školy. Realizace tématu může probíhat po domluvě mezi pedagogy, případně mezi pedagogem a žákem nebo pedagogem a zákonnými zástupci.

- *„Kulturní difference- jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti; člověk jako nedílná jednotu tělesné i duševní stránky, ale i jako součást etnika; poznávání vlastního kulturního zakotvení; respektování zvláštností různých etnik (zejména cizinců nebo příslušníků etnik žijících v místě školy); základní problémy sociokulturních rozdílů v České republice a v Evropě*
- *Lidské vztahy- právo všech lidí žít společně a podílet se na spolupráci; udržovat tolerantní vztahy a rozvíjet spolupráci s jinými lidmi, bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženské, zájmové nebo generační příslušnost; vztahy mezi kulturami (vzájemné obohacování různých kultur, ale i konflikty vyplývající z jejich rozdílnosti; předsudky a vžitá stereotypy (příčiny a důsledky diskriminace); důležitost integrace jedince v rodinných, vrstevnických a profesních vztazích; uplatňování principu slušného chování (základní morální normy); význam kvality mezilidských vztahů pro harmonický rozvoj osobnosti; tolerance, empatie, umět se vžít do role druhého; lidská solidarita, osobní přispění k zapojení žáků z odlišného kulturního prostředí do kolektivu třídy*
- *Etnický původ- rovnocennost všech etnických skupin a kultur; odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost; postavení národnostních menšin; základní informace o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti; různé způsoby života, odlišné myšlení a vnímání světa; projevy rasové nesnášenlivosti- jejich rozpoznávání a důvody vzniku*
- *Multikulturalita- multikulturalita současného světa a předpokládaný vývoj v budoucnosti; multikulturalita jako prostředek vzájemného obohacování; specifické rysy jazyků a jejich rovnocennost; naslouchání druhým, komunikace s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, vstřícný postoj k odlišnostem; význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celoživotního vzdělávání*
- *Princip sociálního smíru a solidarity- odpovědnost a přispění každého jedince za odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám; nekonfliktní život v multikulturní společnosti; aktivní spolupodílení dle svých možností na přetváření společnosti, zohlednění potřeb minoritních skupin; otázka lidských práv, základní dokument“ (RVP ZV, 2007, str. 115)*

Od pradávna jsou vymezeny požadavky na vlastnosti (osobnosti) pedagogů. Tyto požadavky přetrvávají do dnes. V učitelské profesi se počítá s celoživotním vzděláváním, jelikož se školství neustále modernizuje. To můžeme vidět i v RVP ZV, ve kterém se objevily

průřezová témata a kterým se pedagog musí věnovat. Této oblasti se věnujeme v následující kapitole.

5 Osobnost pedagoga a připravenost k výuce MKV

V každé společnosti jsou na učitele kladeny vysoké nároky, ale na druhou stranu není tato práce dostatečně oceněna. V jako jedné z mála hraje osobnost v pedagogické profesi důležitou roli. Pedagog ovlivňuje rozvoj osobnosti žáka, inspiruje jej, pomáhá mu vytvářet hodnotový systém a postoje. Sám pedagog musí umět reagovat na změny ve společnosti, rozvíjet se a vzdělávat tak, aby byl schopen porozumět a pomoci svým žákům jak z majoritních, tak z minoritních skupin.

5.1 Osobnost pedagoga

Štefanovič (1967, str. 15) popisuje osobnost učitele následovně: „souhrn všech jeho vlastností, které určitým způsobem ovlivňují žáky a současně ovlivňují výsledky učitelovy a žákovy činnosti.“ (Kudláčová, B., 2005, str. 19)

Formování pedagogovy osobnosti je náročný a dlouhodobý proces a je potřeba postupovat systematicky. Odborná literatura nám udává různé typy osobností, většinou ale chybí sjednocené teorie.

Společnost nám udává normy, které je potřeba dodržovat a samozřejmě i pozoruje, jak jsou tyto normy dodržovány.

Učitel je pověřený vzděláváním dětí, a tudíž je zodpovědný za své vystupování a chování nejen vůči nim, ale i vůči rodinám těchto dětí a vůči společnosti. Proto je povolání učitele zároveň posláním. Práce učitele nekončí zvoněním, ale pokračuje i po pracovní době, musí se celý život vzdělávat a v neposlední řadě musí řešit spoustu konfliktních situací, které mohou vzniknout.

Pedagog vychovává budoucí generaci, a proto je samozřejmostí jeho dobrá pověst a společenská vážnost. V této profesi nelze oddělit soukromý a pracovní život, protože i když učitel nestojí ve třídě, stále vychovává. Učitel pomáhá žákovi formovat svou osobnost a pomáhá mu začlenit se do společnosti a být jejím plnohodnotným členem. Představa toho, co vše by měl žák zvládnout na základní škole je sporná. Každý žák je individuální a každý má úroveň dovedností a schopností jinde, což učitel musí umět diagnostikovat. Žák nesmí být psychicky neúměrně zatěžován, proto by měl pedagog najít správný přístup a správné postupy, které budou pro žáka nejvhodnější.

O žácích má učitel spoustu informací, se kterými musí zacházet velmi důvěrně, a než bude chtít něco sdělit, musí si dobře rozmyslet, zda je vhodné tyto údaje sdílet.

Problémem, který se vyskytuje v dnešní době, je nekolegiální chování učitelů ať už na jedné základní škole nebo mezi více školami. Místo zkvalitňování vlastní pedagogické práce mohou shazovat práci pedagogů na jiných základních školách, a ještě hůře, i na škole, na které pracují. Vztahy v pedagogickém sboru a klima školy je jedním z faktorů, které nedovolují pedagogům podávat stoprocentní pracovní výkony. Můžeme se setkat také s agresivitou pedagoga vůči žákům, kteří se například něčím odlišují. Učitel je ten, kdo učí

žáky k toleranci vůči druhým, proto sám musí umět brát jinak žáka, který se jakýmkoli způsobem odlišuje.

5.2 Osobnost učitele vzhledem k MKV

Učitel předává žákům informace z oblasti MKV, přičemž velice záleží na způsobu, jakým to dělá, což je ovlivněno jeho osobností. Nezáleží pouze na obsahu učiva, ale i na gestech, na tónu hlasu a slovech, která učitel použije. Vedle osobnosti pedagoga je důležitým aspektem při výuce jeho zacházení s tématem. Jinak bude hovořit učitel, který je s tématem úzce obeznámen a jinak učitel, který pouze poskytuje informace.

Jelikož MKV souvisí s předáváním informací o různých kulturách, pedagog by měl mít kulturní přehled. Měl by také vést děti k toleranci a respektu odlišných kultur. Měl by dokázat žákům vysvětlit základní pojmy z oblasti MKV a vysvětlit žákům, proč např. jedna národnost dodržuje zvyky, které jiná národnost nedodržuje.

Mezi žáky se dost často objevuje netolerance k jiným národnostním menšinám. Pedagog by měl ve výuce dokázat rozlišit specifické prvky odlišné kultury, kterými se můžeme inspirovat a obohatit, ale zároveň dokázat pojmenovat potíže, které se ze setkání s odlišnou národností mohou objevit a pokusit se najít řešení. Pokud si pedagog tento přístup osvojí, bude umět správně vychovávat a zároveň nás odlišné kultury obohatí.

Dítě již před vstupem na ZŠ má povědomí o „jiných lidech“, ví, že všichni nevypadají stejně, setkává se s nimi v běžném životě a vlivem prostředí si vytvoří své prvotní postoje vůči těmto lidem. Pokud pedagog vytvoří přátelské klima ve své třídě, správně žáky motivuje a pomůže jim k navázání kamarádských vztahů mezi sebou, může jim pomoci v utváření pozitivních postojů na celý život. (Gulová, L., Štěpařová, E., 2004)

5.3 Přípravenost učitelů k výuce multikulturní výchovy

Náročnost úkolů při realizaci multikulturní výchovy je příčinou dvou rovin, a to:

1. učitelé si musí osvojit pojmy, které se věnují etnickým a rasovým problémům. Především z vědních disciplín etnologie, psychologie a sociologie. Zároveň si musí tyto pojmy osvojit, což není vůbec jednoduché, jelikož na sebe váží konkrétní koncepce či výzkumná šetření, které si navzájem odporují a nevedou k jasnému výsledku.

2. pedagogové musí mít dobré didaktické dovednosti zaměřené na realizaci MKV, což znamená, že musí zvládat používat takové postupy a prostředky, které jim pomohou:

- nejen vysvětlit českým žákům, jak se mají chovat vůči spolužákům, ale i dospělým, kteří jsou jiné národnosti, jak s nimi mohou navázat rozhovor a přitom respektovat jejich odlišnosti apod.,

- nýbrž i s žáky jiné národnosti, které mají ve třídě dobře vycházet a zároveň umět jednat s jejich rodiči.

Pojem interkulturní kompetence označuje předpokládanou vybavenost učitele v oblasti znalostí a dovedností. Znamená to „*způsobilost jedince začleňovat ve vlastním jednání a komunikaci respekt k hodnotám a kulturním standardům příslušníků jiných národů, etnik, ras.*“ (Průcha, J., 2006, str. 102). Tato kompetence je nedílnou součástí způsobilosti především v těch zaměstnáních, ve kterých se můžeme setkat s lidmi odlišných národností, například v obchodu či při diplomatickém jednání. V takových situacích může neznalost případně nerespektování odlišností přispět k nedorozumění, v horším případě ke konfliktům. Přesto, že je interkulturní kompetence v praxi velmi důležitá, není tento pojem blíže rozpracován v programech přípravy učitelů. Využívá se však v přípravě na povolání a výcviku například u diplomatů, manažerů, novinářů, lékařů aj. u těchto povolání znamená tato kompetence schopnost pozitivního a konstruktivního chování a schopnost komunikovat s cizinci tak, aby bylo snazší dojít k účelné spolupráci. „*Jde tedy o určitou senzitivitu, citlivost ve vnímání partnerů, kteří jsou kulturně, etnicky, rasově odlišní.*“ (Průcha, J., 2006, str. 103)

Nikdo však nemůže s jistotou říci, jak se pedagogové v konfliktních situacích zachovají. Pokud použijeme odborný termín, řekneme, že „*nejsou známy reálné efekty multikulturní přípravy na myšlení a jednání učitelů.*“ (Průcha, J. 2006, str. 103) Co ovšem víme z poznatků je fakt, že učitelé jsou na multikulturní výchovu přamalo připraveni, a ač je to v rozporu s RVP ZV, je tento fakt jedním z důvodů, proč stále velké množství pedagogů nezařazuje multikulturní výchovu do své výuky. Dalším důvodem je, že samotní pedagogové nebyli v rámci svého studia na výuku multikulturní výchovy připravováni.

5.4 Multikulturní výchova jako příprava učitelů na pedagogických fakultách

Je velmi důležité, aby budoucí pedagogové byli být připravováni na výuku multikulturní výchovy. Proto se na některých pedagogických fakultách zavedlo multikulturní vzdělávání. Ve většině případů se jedná o přednášky.

Mimo výuky na fakultách se pro učitele pořádají i nejrůznější školení v rámci multikulturní výchovy, například v roce 2003 pořádala MŠMT školení zaměřené na výuku romských žáků určené pro pedagogy ze základních škol. Avšak opravdová připravenost učitelů a tím i výsledky a účinnost zatím zjištěny nejsou. Pokus v této sféře realizovala Martina Cichá, která se zabývá Kulturní a sociální antropologií, kde se zaměřuje na multikulturalismus a multikulturní výchovu. Ta zkoumala cca 1000 studentů čtyř VŠ na pedagogických fakultách, a to jak ročníky první, tak i poslední. V anonymním dotazníku zjišťovala postavení studentů vůči příslušníkům odlišných etnik, znalosti o různých národnostních skupinách a také zhodnocení potřebnosti a kvalitu přípravy na výchovu proti rasismu. Ve výsledku cca 95% dotazovaných považují cílenou a komplexní přípravu pedagogů na výchovu proti rasismu jako velmi potřebnou, ne-li nezbytnou, na druhou stranu ale 70% dotazovaných říká, že příprava během studia nebyla dostačující. Autorka uzavírá výzkum takto: “ *Samotní studenti vnímají potřebu komplexní a cílené výchovy budoucích učitelů proti rasismu a nedomnívají se, že by ji dosud pedagogické fakulty dostatečně prováděly.* “ (Průcha, J., 2006, str. 108, (Martina Cichá)

Při přípravě pedagogů je důležité pojetí obsahu. Nejde totiž jen o vysvětlení odlišností různých etnik, ale i o pedagogicko-psychologickou stránku věci, aby učitelé byli připraveni na výuku žáků různých etnik, znali specifika jejich učení a dokázali s nimi komunikovat i přes veškeré rozdíly.

Tuto kapitolu můžeme uzavřít takto: je nutné vnést multikulturní výchovu do vzdělávání jak budoucích, tak stávajících pedagogů a v neposlední řadě zjišťovat, jak efektivní je v samotné práci pedagogů.

5.5 Realizace Multikulturní výchovy

Multikulturní výchova se zařazuje zejména do výuky jiných předmětů, a to proto, že je průřezovým tématem. V těchto předmětech poukazuje na odlišnosti jiných národnostních menšin, o toleranci a respektu odlišných etnik aj. Mimo výuku ve škole se můžeme s Multikulturní výchovou setkat v různých projektech, na výstavách, festivalech, existuje spousta mezinárodních organizací, které pořádají akce jak pro menšiny, tak pro širokou veřejnost. Z projektů můžeme zmínit OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), což je organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, kde je v dnešní době 34 ekonomicky nejvyspělejších zemí světa a Česká republika zde vstoupila v prosinci roku 1995.

Nestačí si připustit, že naše společnost je multikulturní. Musíme udělat vše proto, abychom mohli společně koexistovat, musíme nalézt pochopení a respekt vůči všem odlišným kulturám. Ačkoli hlavní výchovnou funkci má rodina, učitelé jsou určité východisko. Právě pedagog pomáhá žákovi formovat svou osobnost, pomáhá mu utvářet názory a vychovává žáka. Na multikulturní výchovu musí být připravováni zejména budoucí učitelé, kteří se musí ztotožnit se základními myšlenkami, které poté využijí v praxi, jak v poznávání odlišných kultur, tak ve výuce žáků z různých národnostních menšin.

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Výzkum

6.1 Cíle výzkumu

Hlavní cíl

Hlavním cílem bylo zjistit, jakým způsobem učitelé zařazují MKV do výuky a zda mají dostatek informací k výuce a podporu ze strany školy, na které působí.

Pro společné soužití je znalost odlišných kultur nesmírně důležitá, proto nás také zajímalo, zda děti na konci 5. ročníku ZŠ mají povědomí o základních pojmech MKV a zda si uvědomují kulturní odlišnosti. U dětí předpokládáme, že mají základní povědomí o kulturních odlišnostech a jsou pomocí MKV informovány.

Dílčí cíle

Zajímalo nás, zda učitelé vyučují MKV jako samostatný předmět nebo ji integrují do ostatních předmětů, případně do kterých.

Předpokládáme, že odpovědi žáků na vesnici a ve městě se budou lišit, proto jsme porovnávali výsledky dotazníků na základě místa bydliště dětí (město a vesnice).

6.2 Výzkumný vzorek

Výzkumné šetření jsme realizovali v lednu - únoru 2014. Z důvodu dostupnosti a množství škol jsme vybrali Olomoucký kraj. Distribuovali jsme 115 dotazníků pro děti a 45 dotazníků pro učitele do všech typů základní školy – plno organizované ZŠ v Olomouci, vesnické ZŠ 1. - 5. ročník a školy malotřídní. Z tohoto počtu dotazníků se nám vrátilo 95 vyplněných od žáků a 19 vyplněných od učitelů. Bohužel, jsme se na některých základních školách setkali s neochotou ze strany vedení školy, ale i u některých učitelů, kteří asi nepřikládali dotazníku příliš velkou váhu, tudíž nám na některé otázky neodpověděli tak, jak jsme po nich požadovali.

6.3 Metody výzkumu

Dotazník je metoda kvantitativního výzkumu. P. Gavora (2000) popisuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“. „Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“ (Chrásky, M., 2007, str. 163)

V dotazníku můžeme podle Chrásky (2007) rozlišit několik druhů položek. Ty můžeme podle cíle rozdělit takto:

- * Kontaktní položky
- * Funkcionálně psychologické položky
- * Kontrolní položky
- * Filtrační položky

Dle způsobu odpovědi dělíme položky:

- * Otevřené položky
- * Uzavřené položky

Dle obsahu, který zjišťujeme:

- * Položky zjišťující fakta
- * Položky zjišťující znalosti nebo vědomosti
- * Položky zjišťující mínění, postoje a motivy

Pro naše výzkumné šetření jsme použili metodu dotazníku založeného na polouzavřených a uzavřených otázkách, kdy u polouzavřených otázek šlo většinou o zdůvodnění zvolené odpovědi. Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ (viz příloha č. 1) a pro žáky 5. tříd 1. stupně (viz příloha č. 2), které jsme sami zkonstruovali, jsou nestandardizované. Všechny údaje jsme zaznamenali a vyhodnotili v programu Microsoft Excel 2007 pomocí tabulek a výsečových grafů.

Dotazník pro učitele obsahuje 11 otázek seřazených od obecných otázek zjišťujících typ školy, na které vyučují a délku jejich pedagogické praxe. Další otázky jsou zaměřené pouze na MKV.

Dotazník pro děti obsahuje 7 otázek. Opět jsou zde otázky obecné, jako je pohlaví a místo bydliště (zda bydlí na vesnici nebo ve městě) a otázky zaměřené na MKV. Tyto výsledky jsme porovnávali.

6. 4 Analýza a interpretace šetření

V této kapitole se budeme věnovat vyhodnocení získaných dotazníků. Dotazník pro žáky jsme porovnávali na základě místa bydliště (vesnice a město), kdy jsme odpovědi kvůli přehlednosti zaznamenali do tabulek a grafů.

Pro lepší přehlednost jsme pro vyhodnocení dotazníku pro učitele zvolili výsečový graf a pro vyhodnocení dotazníku pro děti jsme použili sloupcový graf.

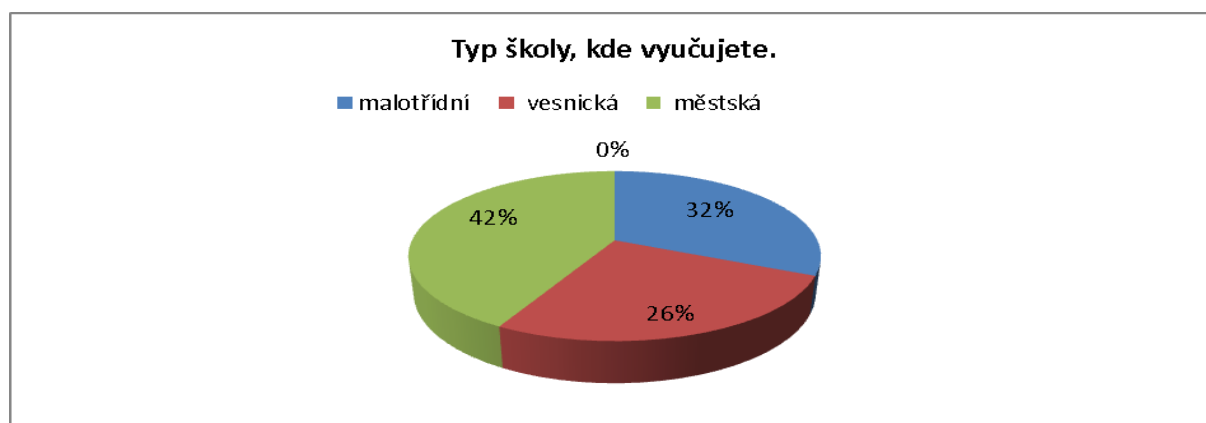
6.4.1 Analýza dotazníku pro učitele

1) Typ školy, kde vyučujete:

- a) Malotřídní
- b) Vesnická
- c) Městská

Otázka		
Typ školy	Počet učitelů	%
malotřídní	6	32
vesnická	5	26
městská	8	42
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 1

Graf č. 1

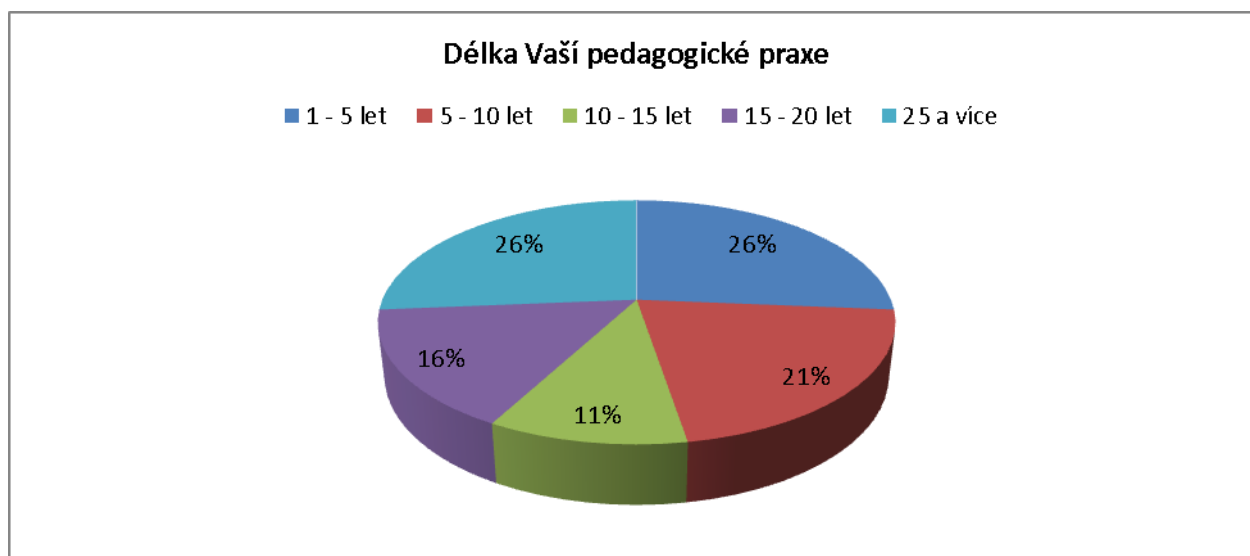
V 1. položce nás zajímalo, kde dotazovaní učitelé vyučují. Největší procento bylo z městské školy (42%), dále 32% dotazovaných vyučuje na malotřídní ZŠ a 26% působí na škole vesnické.

2) Délka Vaší pedagogické praxe:

- a) 1 - 5 let
- b) 5 - 10 let
- c) 10 - 15 let
- d) 15 - 20 let
- e) 25 a více

Otázka		
Délka	Počet učitelů	%
1 - 5 let	5	26
5 - 10 let	4	21
10 - 15 let	2	11
15 - 20 let	3	16
25 a více	5	26
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 2

Graf č. 2

Zajímala nás délka pedagogické praxe dotazovaných učitelů v souvislosti s jejich přístupem k MKV. Předpokládali jsme, že učitelé s kratší pedagogickou praxí budou mít k MKV lepší přístup než učitelé s delší pedagogickou praxí. 26% učitelů působilo v praxi 1-5 let, stejné množství, tj. 26% působilo ve školství přes 25 let. Dále 21% učitelů vyučovalo 5-10 let, 16% pedagogů mělo praxi 15-20 let a 11% vyučovalo 10-15 let.

3) Souhlasíte se zařazením MKV do základního vzdělávání?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím
- d) Je mi to jedno

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
ano	17	89
ne	0	0
nevím	2	11
je mi to jedno	0	0
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 3

Graf č. 3

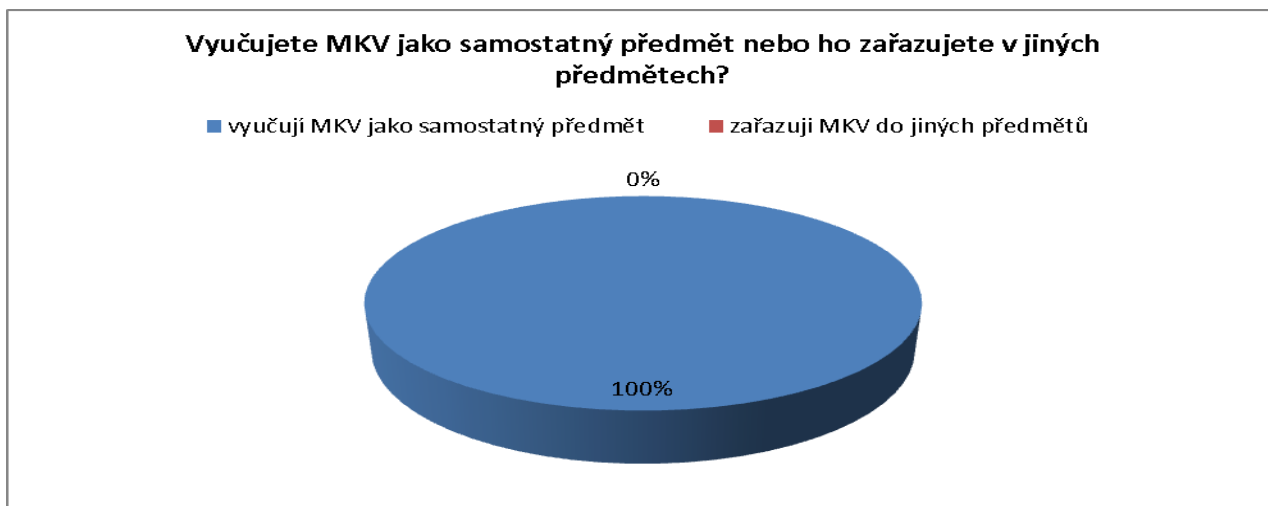
Z 19 dotazovaných učitelů souhlasilo se zařazením MKV do základního vzdělávání 17 učitelů, což je 89% dotazovaných. Odpověď „nevím“ zvolili pouze 2 učitelé, což nám dalo 11%. Žádný pedagog nebyl proti zařazení MKV do základního vyučování a žádný nám neodpověděl, že je mu to jedno.

4) Vyučujete MKV jako samostatný předmět nebo ho zařazujete v jiných předmětech?

- a) Vyučuji MKV jako samostatný předmět
- b) Zařazuji MKV do jiných předmětů

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
vyučuji MKV jako samostatný předmět	19	100
zařazuji MKV do jiných předmětů	0	0
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 4

Graf č. 4

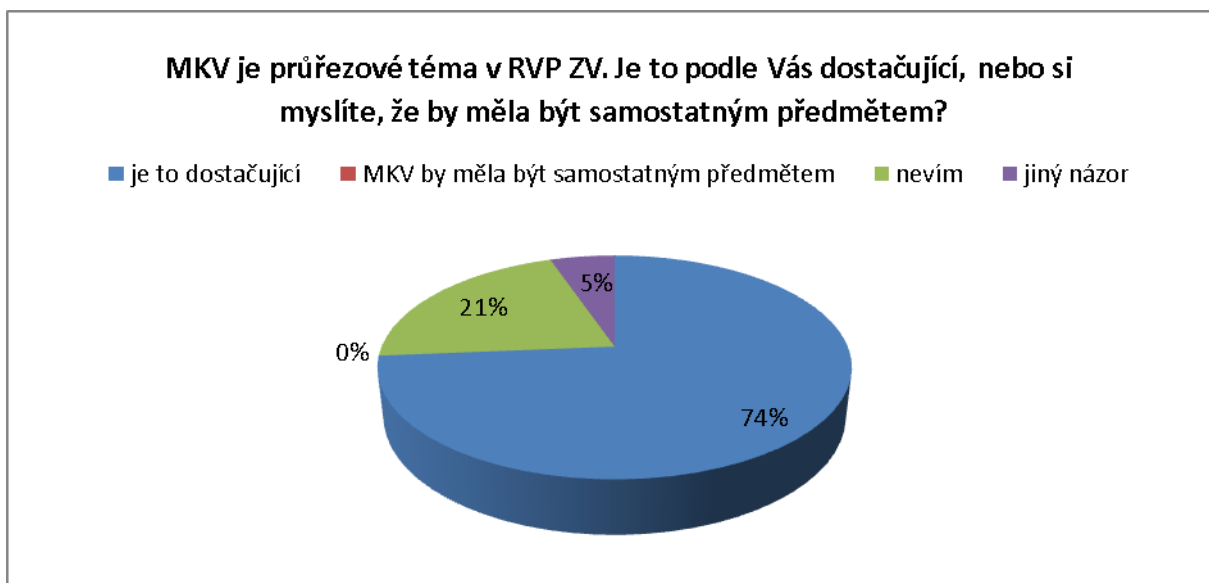
Z grafu č. 4 lze vyčíst, že 100% učitelů zařazuje MKV do ostatních předmětů a žádný ji nevyučuje jako samostatný předmět.

5) MKV je průřezové téma v RVP ZV. Je to podle Vás dostačující, nebo si myslíte, že by měla být samostatným předmětem?

- a) je to dostačující
- b) MKV by měla být samostatným předmětem
- c) nevím
- d) jiný názor

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
je to dostačující	14	74
MKV by měla být samostatným předmětem	0	0
nevím	4	21
jiný názor	1	11
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 5

Graf č. 5

Většina dotazovaných pedagogů (74%) zastává názor, že je dostačující zastoupení MKV jako průřezového tématu a není potřeba ji vyučovat jako samostatný předmět. 21% učitelů si nejsou jistí.

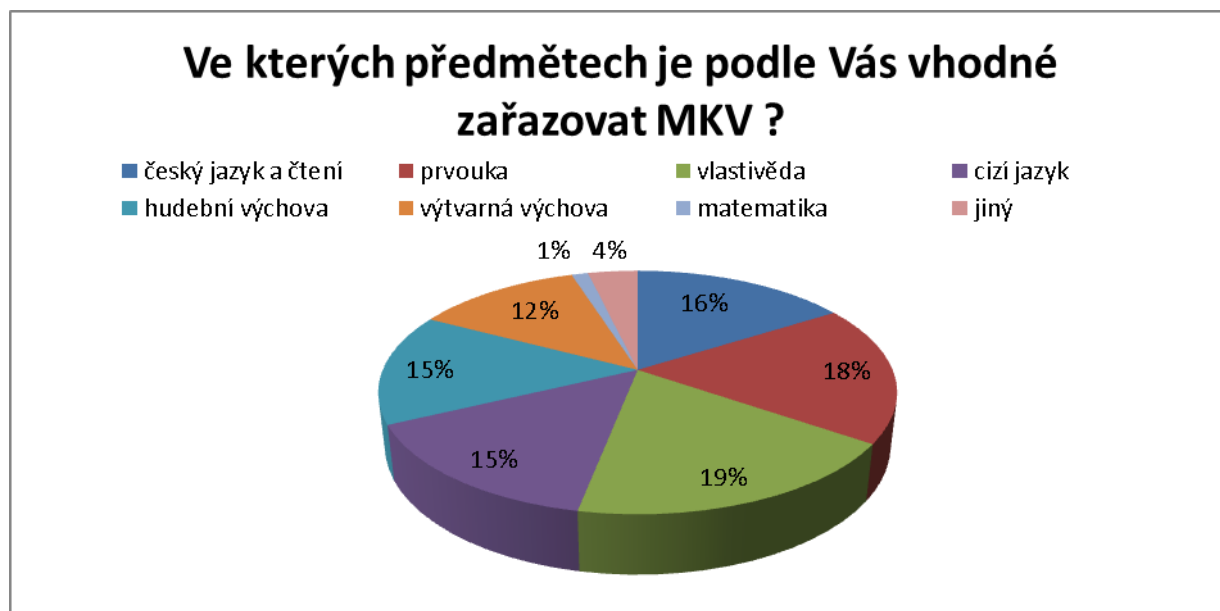
1 učitel z dotazovaných odpověděl, že záleží na přístupu každé ZŠ. Tento učitel uvedl, že na škole, kde působí, se průřezová témata zařazují pouze okrajově. Zastává názor, že nejvhodnější by bylo zavést průřezová témata do několika denních bloků nebo v rámci například celotýdenního projektu.

6) Ve kterých předmětech je podle Vás vhodné zařazovat MKV?

- a) český jazyk a čtení
- b) prvouka
- c) vlastivěda
- d) cizí jazyk
- e) hudební výchova
- f) výtvarná výchova
- g) matematika
- h) jiný

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
český jazyk a čtení	13	16
prvouka	15	19
vlastivěda	15	19
cizí jazyk	12	15
hudební výchova	12	15
výtvarná výchova	10	12
matematika	1	1
jiný	3	4
celkový počet učitelů:	81	

Tabulka č. 6

Graf č. 6

Z grafu č. 6 vyplývá, že nejvhodnější je zařazovat MKV do vlastivědy, prvouky, českého jazyka a čtení, dále do cizího jazyka a do výchov (hudební výchova, výtvarná výchova). Méně častým názorem bylo zařazení MKV do matematiky.

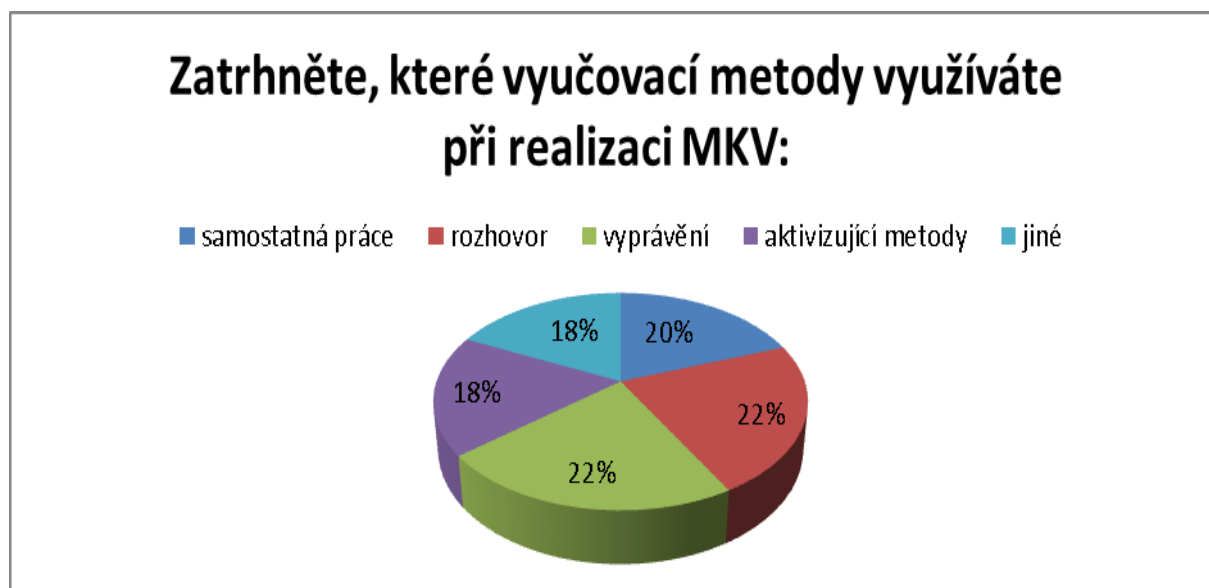
4% uvedli jinou odpověď, u čehož uvedli, že MKV lze zařadit do všech předmětů.

7) Zatrhněte, které vyučovací metody využíváte při realizaci MKV:

- a) samostatná práce
- b) rozhovor
- c) vyprávění
- d) aktivizující metody (brainstorming, atd.)
- e) jiné

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
samostatná práce	13	19
rozhovor	15	22
vyprávění	15	22
aktivizující metody	12	18
jiné	12	18
celkový počet učitelů:	67	

Tabulka č. 7

Graf č. 7

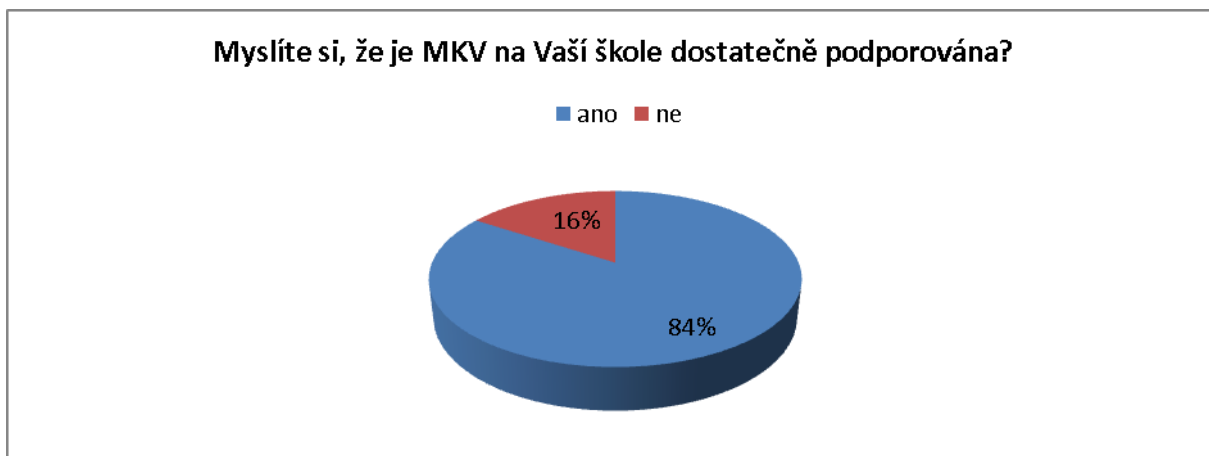
Mezi nejčastěji využívané metody při realizaci MKV patří rozhovor (22% dotazovaných) a vyprávění (22% dotazovaných), dále dotazovaní učitelé využívají aktivizující metody a samostatnou práci. 18% dotazovaných odpovědělo, že využívá jiné metody, bohužel ale nenapsali, které.

8) Myslíte si, že je MKV na Vaší škole dostatečně podporována?

- a) ano
- b) ne

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
ano	16	84
ne	3	16
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 8

Graf č. 8

85% dotazovaných učitelů mají podporu MKV ze strany školy, na které působí. 16% odpovědělo, že MKV na škole, kde vyučují, podporována není. Zdůvodnili svoji odpověď tvrzením, že někteří kolegové nedávají výuce průřezových témat příliš velkou váhu nebo se těmto tématům věnují pouze okrajově.

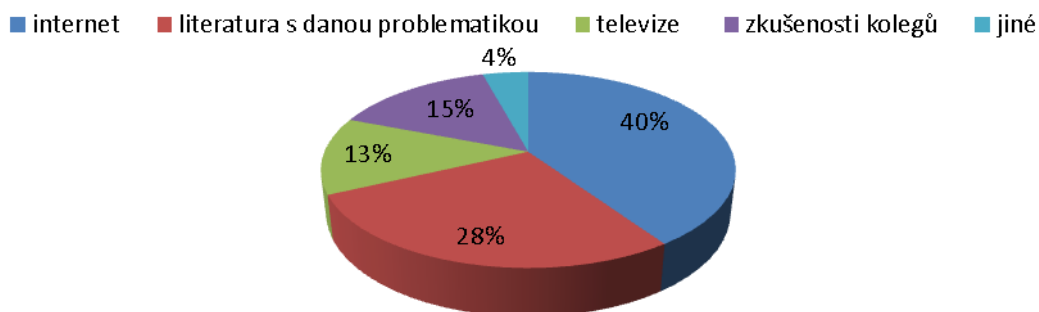
9) Odkud čerpáte informace pro realizaci MKV ?

- a) internet
- b) literatura s danou problematikou
- c) televize (zprávy, pořady, aj.)
- d) zkušenosti kolegů
- e) jiné

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
internet	19	40
literatura s danou problematikou	13	28
televize	6	13
zkušenosti kolegů	7	15
jiné	2	4
celkový počet učitelů:	47	

Tabulka č. 9

Odkud čerpáte informace pro realizaci MKV ?

Graf č. 9

V dnešním moderním světě plném technologií je hojně využíváno internetu, který využívá 40% dotazovaných učitelů. Dále učitelé hledají inspiraci v literatuře s danou problematikou (28%), sledují pořady v televizi zaměřené na tuto problematiku (13%) a také využívají zkušenosti kolegů (15%).

4% učitelů zvolili „jinou“ odpověď. Zde uvedli navštěvování seminářů, své vlastní zkušenosti, a Agenturu rozvojové a humanitní pomoci Olomouckého kraje (ARPOK).

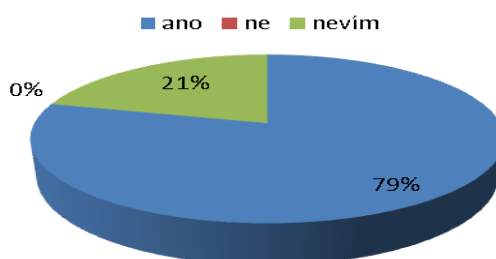
10) Může cílená MKV na ZŠ přispět k odstranění například rasové nesnášenlivosti, diskriminace a předsudků s rasovým podtextem?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
ano	15	79
ne	0	0
nevím	4	21
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 10

Může cílená MKV na ZŠ přispět k odstranění například rasové nesnášenlivosti, diskriminace a předsudků s rasovým podtextem?

Graf č. 10

Z grafu č. 10 vyplývá, že většina učitelů (79%) souhlasí s tvrzením, že správně realizovaná MKV může přispět k odstranění rasové nesnášenlivosti, diskriminace a předsudků s rasovým podtextem a 21% respondentů zvolilo odpověď „nevím“.

11) Setkali jste se s nějakým problémem při výuce MKV?

- a) ano
- b) ne

Otázka		
Odpověď	Počet učitelů	%
ano	3	16
ne	16	84
celkový počet učitelů:	19	

Tabulka č. 11

Graf č. 11

V poslední otázce nás zajímalo, zda se učitelé při realizaci MKV setkali s nějakým problémem. Z grafu č. 11 je čitelné, že 84% dotazovaných se s žádným problémem nesetkali. Ti, kteří se s problémem setkali, což bylo 16% respondentů, udali jako důvod nedostatek ucelených informací na dané téma přizpůsobené věku dětí a také obavy z přístupu rodičů k výuce MKV. Pokud nastal problém při realizaci MKV s dětmi, řešili jej učitelé vyprávěním, rozhovory, objasněním situace a pomocí dramatické výchovy.

Jedno vyjádření paní učitelky citujeme: *“Žáci neumí některé okolnosti správně pojmenovat, a tak přebírají mluvu a názory dospělých, i když sami s danými věcmi problémy nemají. (například jeden žák v mé třídě je praktikující křesťan, jiný žák je při rozhovoru o náboženství v historii schopen zmínit slovo jako „pánbičkáři“, a že je nemá rád, protože chtějí zpátky majetky. Ale v modelové situaci, kdy je tážán, zda by si s oním žákem – křesťanem nehrál, řekne, že hrál, protože tento žák je „někdo“ jiný. A s takovými situacemi se setkávám ve své praxi často.“*

Analýza dotazníku pro děti

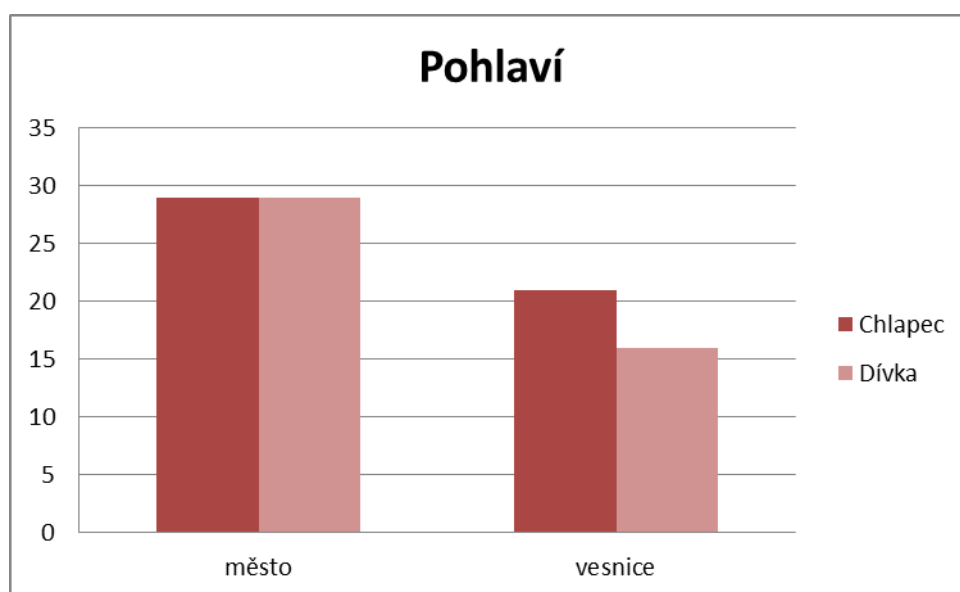
1. Pohlaví:

a) chlapec

b) dívka

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
chlapec	29	50	21	57
dívka	29	50	16	43
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 123

Graf č. 123

Zastoupení chlapců a dívek bylo poměrně rovnoměrné. Zajímalo nás, zda se budou lišit odpovědi děvčat a chlapců. Po porovnání výsledků na základě pohlaví jsme došli k závěru, že nejsou rozdíly v odpovědích. Proto jsme se věnovali porovnávání dotazníků na základě bydliště dětí (město a vesnice).

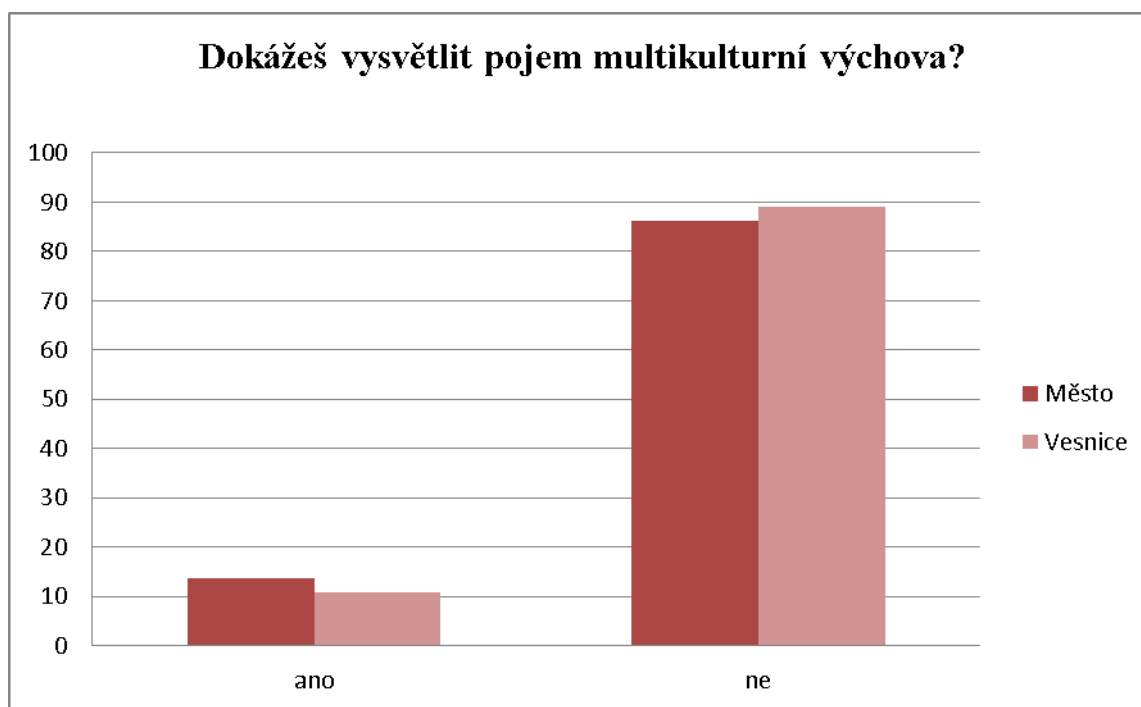
2. Dokážeš vysvětlit pojem multikulturní výchova?

a) ano

b) ne

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
ano	8	14	4	11
ne	50	86	33	89
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 14

Graf č. 14

Z grafu č. 14 vyplývá, že 86% dětí z města se s pojmem MKV nikdy nesetkalo a 89% dětí z vesnice také ne. Děti z města, které odpověděly, že pojem znají a pokusily se jej vysvětlit, napsali například, že: “MKV je, když přijde cizinec a my se k němu chováme, jakoby byl Čech.” Další názor: “To je, když se přistěhuje třeba Vietnamec a my ho bereme za svého.” Odpovědi byly vesměs podobné, jedna z dalších je: “Žít a seznámit se jinými druhy lidí”.

Děti z vesnice, které dokázaly vysvětlit pojem MKV, jej popsaly takto: “je to chování mezi lidmi jiného národa” nebo “jak se máme chovat k lidem z jiného státu a odlišné pleti”.

Některé děti, ať již z vesnice či z města, odpověděli, že pojem znají, ale nedokázali ho vysvětlit.

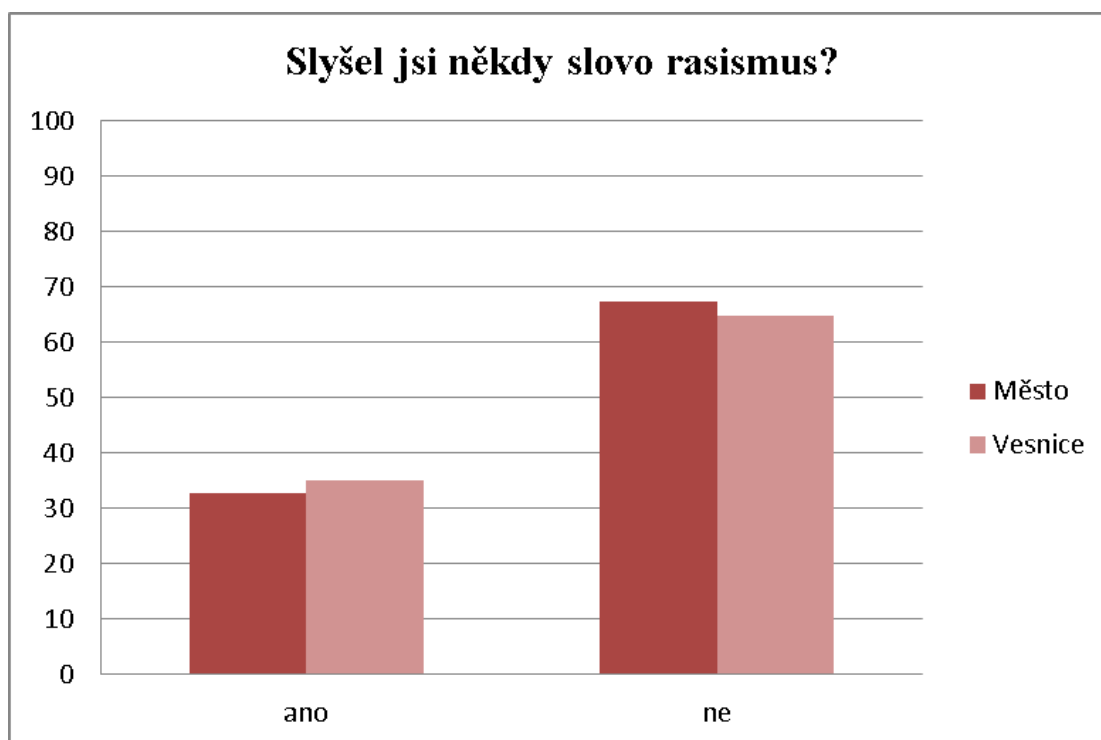
3. Slyšel jsi někdy slovo rasismus? Uměl bys ho vysvětlit?

a) ano

b) ne

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
ano	19	33	13	35
ne	39	67	24	65
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 15

Graf č. 15

V další otázce jsme se chtěli dozvědět, zda mají děti povědomí o pojmu rasismus a zda ho dokáží vysvětlit. Zde už byla bilance lepší, tento pojem znalo 33% dětí z města a 35% dětí z vesnice. Vysvětlení pojmu bylo většinou stejné, děti psaly, že jde o nesnášenlivost lidí jiné rasy. Děti žijící ve městě dokázaly tento pojem lépe vysvětlit. Jedna krásná citace odpovědi městského žáka: "Rasismus je rozlišování ras, upírání možností jiným rasám (třeba v zaměstnání), může být důvodem k šikaně". Další odpovědi dítěte žijícího ve městě: "lidé, například běloši nenávidí a opovrhují jinými rasami." Z odpovědí je patrné, že děti, které bydlí ve městě, dokáží lepším způsobem a konkrétněji vysvětlit pojem rasismus.

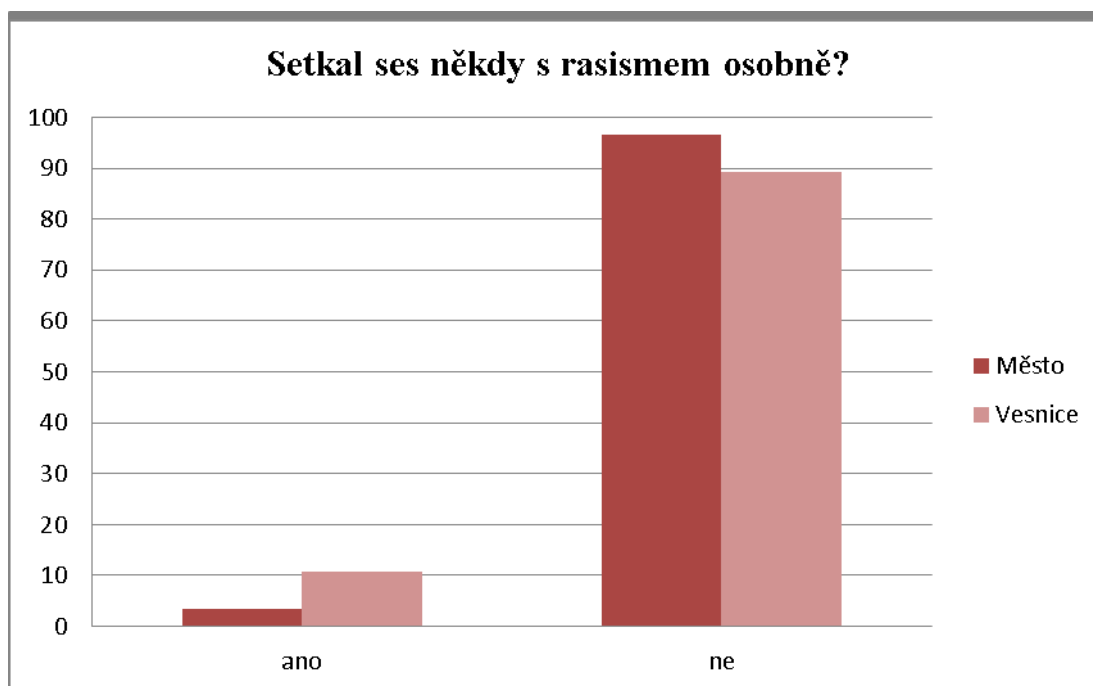
4. Setkal ses někdy s rasismem osobně?

a) ano

b) ne

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
ano	2	3	4	11
ne	56	97	33	89
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 16

Graf č. 16

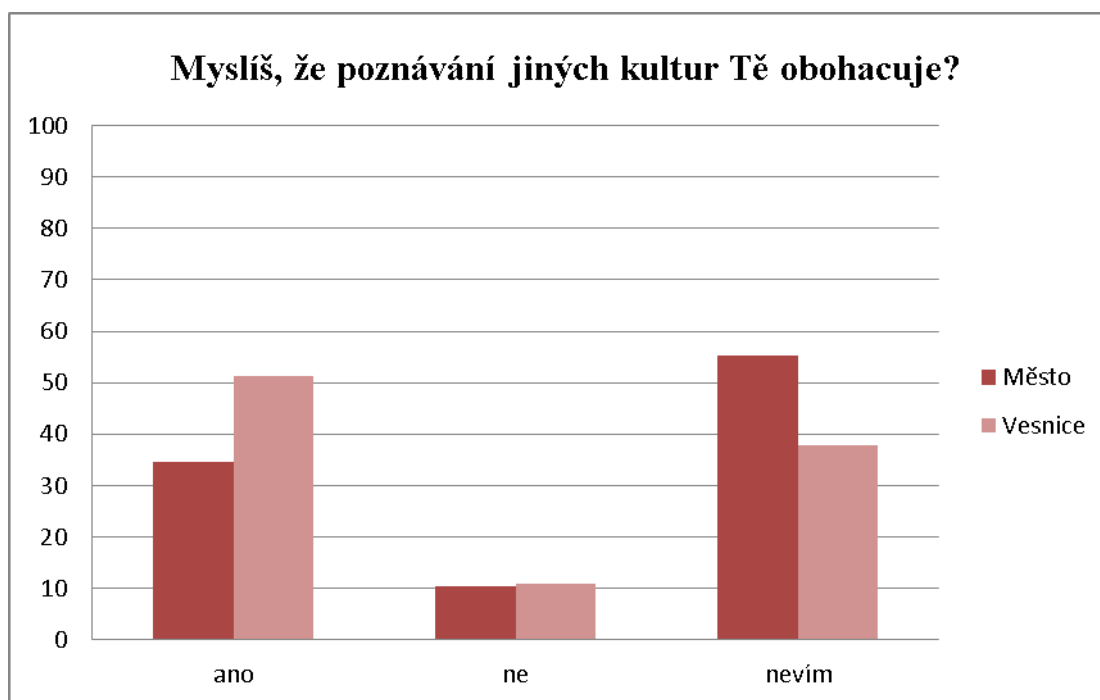
K naší radosti se s rasismem nesetkalo 97% městských dětí a 89% dětí z vesnice. Pokud si děti z vesnice vybrali odpověď „ano“, bohužel nám situaci nepopsali. Děti z města dokázali situaci popsat, většina z nich popisovala kauzu, která byla uveřejněna v TV (zápalná lahev vhozena do oken domu, kde bydleli Romové).

5. Myslíš, že poznávání jiných kultur Tě obohacuje?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
ano	20	34	19	51
ne	6	10	4	11
nevím	32	55	14	38
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 17

Graf č. 17

Z tohoto grafu je patrné, že přes 50% městských dětí si neuvědomuje důležitost poznání odlišných kultur, některým je to, jak vypověděly, jedno. Na druhou stranu přes 50% vesnických dětí reagovalo pozitivně na poznávání odlišných kultur. Při zdůvodnění odpovědi děti (vesnické) napsaly, že se jim to může hodit ve vlastivědě, že je zajímavé vědět, jak žijí lidé v jiných zemích, jaké mají zvyky apod. Děti (město), zdůvodnily své kladné odpovědi takto: “baví mě to, dozvím se něco, co mi může pomoci v životě, poznám historii jiných zemí, jejich typická jídla a chování.” Ty děti, které zvolily odpověď „ne“ (město i vesnice), ji dále nezdůvodnily.

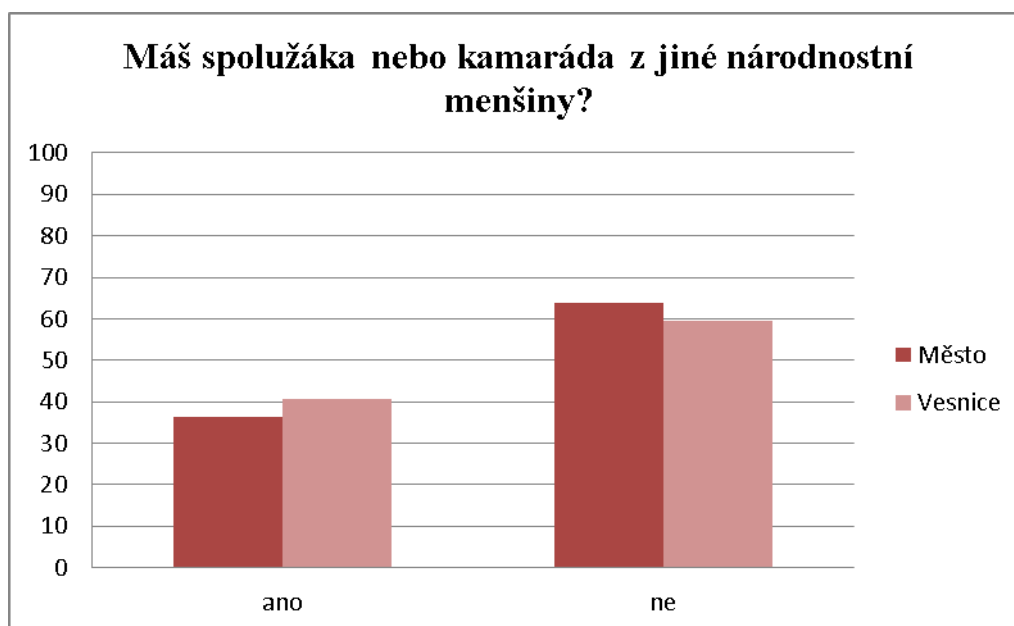
6. Máš spolužáka nebo kamaráda z jiné národnostní menšiny?

a) ano

b) ne

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
ano	21	36	15	41
ne	37	64	22	59
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 18

Graf č. 18

Z grafu č. 5 je čitelné, že 36% dětí (město), mají kamaráda nebo spolužáky z jiné národnostní menšiny. U dětí z vesnice je procento vyšší – 41% dětí má kamaráda nebo spolužáka z jiné národnostní menšiny.

Většinou děti odpovídaly stejně. Jednalo se o romské a vietnamské spolužáky či kamarády. Dále děti často uváděly Italy, Australany a Chorvaty. Objevily se i národnosti nizozemské, ukrajinské a mongolské.

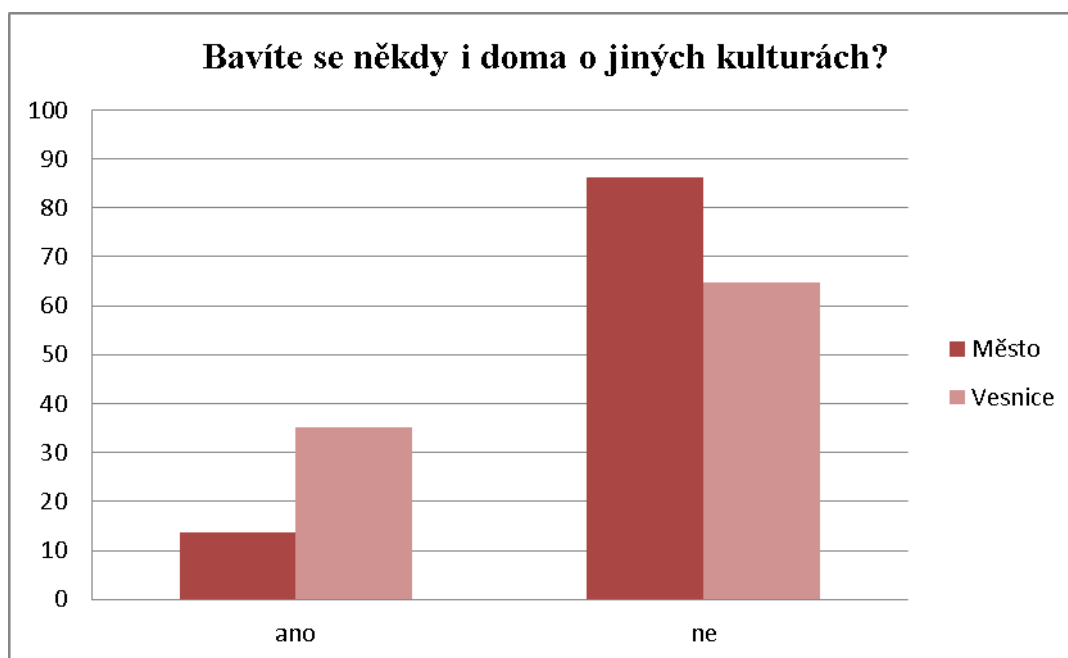
7. Bavíte se někdy i doma o jiných kulturách?

a) ano

b) ne

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
Ano	8	14	13	35
Ne	50	86	24	65
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 19

Graf č. 19

Jak můžeme vidět v grafu č. 17, 86% dětí z města a 65% dětí z vesnice, se doma o odlišných kulturách vůbec nebaví, což je velká chyba. Osobnost dítěte se formuje od nejtělejšího dětství, a je důležité, jaký základ mají v rodině.

Děti, které se dozvídají o odlišných kulturách doma, je pouhých 15% z města, a s o něco vyšším procentem, tj. 35%, se dozvídají děti z vesnice o jiných kulturách i od rodiny.

Děti se u této otázky mohly rozepsat. Vesnické děti se doma baví především o Romech, jeden napsal následující: „rodiče mi říkají, že rasismus je špatný, že to jsou normální lidé, jen mají jinou barvu pleti.“ Městské děti napsaly: „občas se bavím o jiných zemích s maminkou“ nebo „někdy se bavíme hezky a někdy nehezky.“

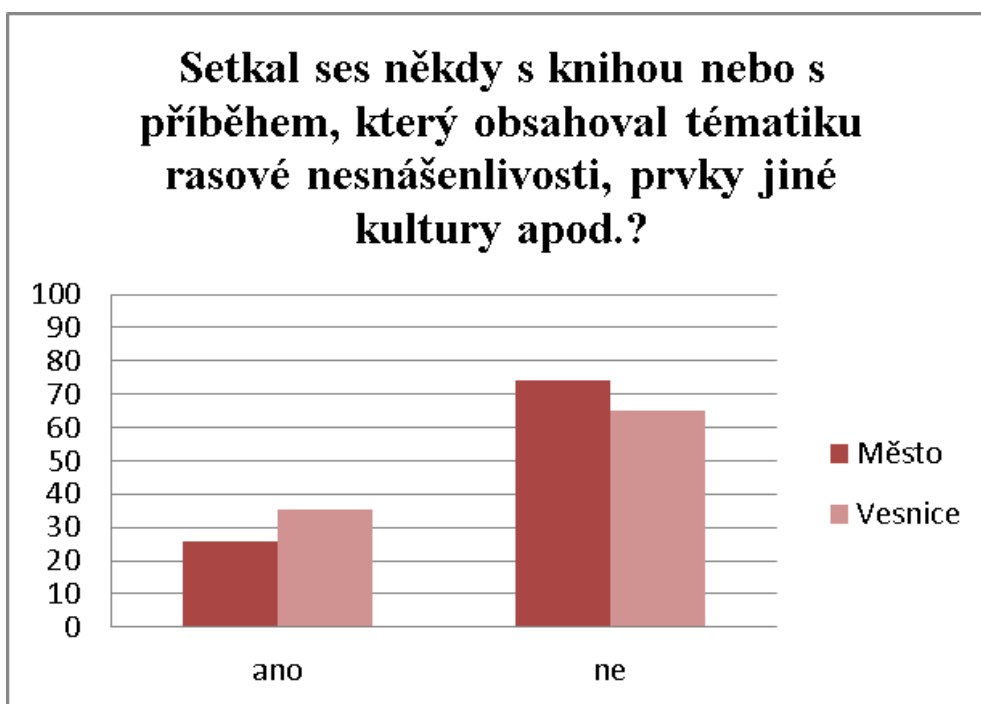
8. Setkal ses někdy s knihou nebo s příběhem, který obsahoval tematiku rasové nesnášenlivosti, prvky jiné kultury apod.? Napiš i název pokud si vzpomeneš.

a) ano

b) ne

	Město		Vesnice	
Odpověď	Počet žáků	%	Počet žáků	%
ano	15	26	13	35
ne	43	74	24	65
celkový počet žáků:	58		37	

Tabulka č. 20

Graf č. 20

Z posledního grafu je znatelné, že přes 50% respondentů (vesnice i město), se s knihou či příběhem s prvky rasové nesnášenlivosti nebo prvky jiné kultury nesetkali.

Město – pouhých 15 dětí z 58 dotazovaných se s knihou či příběhem setkaly a napsaly tyto publikace: Deník malého poseroutky, Děti z Bullerbynu. Posledního kousne pes, Pipi dlouhá punčocha.

Vesnice – 13 dětí z 37 dotazovaných se s podobnou literaturou setkaly a uvědly následující příklady: Děti z Bullerbynu, Bible, byl zde uveden i kanál Youtube, kde lidé sdílí různá videa.

Některé děti se sice s touto literaturou setkaly, ale nevzpomněly si na název.

6.5 Shrnutí šetření

Realizovali jsme dotazníkové šetření v lednu - únoru roku 2014 z oblasti multikulturní výchovy. Respondenty byli pedagogové 1. stupně ZŠ a žáci 5. tříd ZŠ. Dotazníky jsme distribuovali v Olomouckém kraji 115 dotazníků pro děti a 45 dotazníků pro učitele do všech typů ZŠ - malotřídní, městské a vesnické, ze kterých se nám vrátilo 95 vyplněných od dětí a 19 vyplněných od učitelů. Učitelé asi nepřikládali dotazníku přílišnou váhu a neměli dostatek času, což je sice pochopitelné, je to práce navíc, ale i přesto mu mohli věnovat větší pozornost a vyplnit jej pečlivěji.

Vycházeli jsme z předpokladu, že učitelé s kratší pedagogickou praxí budou mít k MKV lepší přístup než učitelé s delší praxí. Nejčtenější skupinou z dotazovaných byli učitelé s praxí 1-5 let a učitelé s praxí 25 let a více (zastoupení každé skupiny bylo 26%). Po porovnání výsledků dotazovaných se nám tento předpoklad nepotvrdil.

Většina dotazovaných učitelů (89%)souhlasí se zařazením MKV do základního vzdělávání, což je pro nás velice pozitivní zjištění. Bohužel se našli i odpovědi typu „nevím“ (zde lze poukázat na nedostatečnou informovanost učitelů, či špatnou přípravu k výuce MKV při samotném vzdělávání učitelů). MKV je průřezovým tématem, které je nedílnou součástí základního vyučování. Proto je důležité, aby procházela všemi vzdělávacími oblastmi. Pomocí dotazníkového šetření jsme zjistili, že 100% dotazovaných učitelů zařazuje MKV do ostatních vyučovacích předmětů a žádný ji nevyučuje jako samostatný předmět. Ačkoli lze integrovat MKV do všech předmětů, někteří učitelé ji zařazují jen do některých, které jsou podle jejich názoru nejvhodnější. Nejvhodnějšími předměty, do kterých lze MKV začlenit je podle pedagogů prvouka (19 % dotazovaných) a vlastivěda (taktéž 19 %). Nejméně vhodným předmětem, ve kterém lze MKV využít, je matematika (pouhé 1%respondentů).

Aby MKV veda k pozitivním výsledkům a naplňovaly se dané cíle je potřeba využívat vhodné metody vyučování. Mezi nejčastější metody, které dotazovaní učitelé využívají při výuce MKV je rozhovor (22% respondentů) a vyprávění (22% respondentů), dále se využívají aktivizující metody a samostatná práce. Někteří uvedli, že využívají i jiné metody, bohužel ale neuvedli, jaké.

Z výsledků dále vyplývá, že podle některých dotazovaných pedagogů je špatná podpora ze strany školy, na které učí, případně jejich kolegové zařazují průřezová témata pouze okrajově. Podle pedagogů je problémem při realizaci MKV také nedostatek ucelených materiálů přizpůsobených k věku dětí. Nejčastěji učitelé čerpají inspiraci na internetu (40% dotazovaných), kde je v dnešní době možné nalézt nepřeberné množství kvalitních materiálů. Dále vyhledávají literaturu, která se danou problematikou zabývá. Snaží se získat informace i od svých zkušenějších kolegů, navštěvují semináře a Agenturu pro rozvojové a humanitní pomoci Olomouckého kraje (ARPOK). Pokud má pedagog zájem předat kvalitní informace dětem, vždy má možnost nalézt kvalitní materiály.

Pro společné soužití je znalost odlišných kultur nesmírně důležitá, proto nás jako jeden z hlavních cílů také zajímalo, zda děti na konci 5. ročníku ZŠ mají povědomí o základních pojmech MKV a zda si uvědomují kulturní odlišnosti. U dětí jsme předpokládali, že mají základní povědomí o kulturních odlišnostech a jsou pomocí MKV informovány. Bohužel již v 1. položce jsme se přesvědčili, že děti tyto pojmy neovládají. Zajímalo nás, zda děti dokáží vysvětlit pojem multikulturní výchova, přes 80% dětí jak z města, tak z vesnice, nikdy tento pojem neslyšely. Ty děti, které dokázaly pojem vysvětlit, většinou napsaly, že jde o chování k lidem z cizí země. Pojem rasismus byl dětem o něco bližší, dokázalo jej vysvětlit 33% dětí z města a 35% dětí z vesnice. Vysvětlení tohoto pojmu bylo vesměs podobné, děti ho popsaly jako nesnášenlivost vůči lidem jiné rasy. Nicméně přesněji tento pojem dokázaly popsat děti žijící ve městě. Co nás potěšilo, bylo zjištění, že většina dětí se s rasismem nesetkala osobně, a u dětí, které se s ním osobně setkaly, šlo většinou o informace vysílané ve zprávách.

Některé děti si neuvědomují, že poznávání jiných kultur je může obohatit. Záleží ale také na přístupu jejich učitelů, zda jim správným způsobem předávají poznatky z této oblasti, protože docela vysoké procento učitelů integruje průřezová témata pouze okrajově. 55% dětí (město) odpovědělo, že neví, zda je poznávání odlišných kultur obohacuje, naproti tomu 51% dětí (vesnice) souhlasilo, že poznávání odlišných kultur je obohacuje. Děti zdůvodňovaly své odpovědi tvrzením, že budou moci získané informace o jiných kulturách předávat dál, a že tyto poznatky budou moci uplatnit v životě.

Z výsledků vyplývá, že děti se již v tomto věku setkaly ať již ve škole či mimo ni, s vrstevníky z jiné národnostní menšiny. Většinou se jednalo o spolužáky (romské, vietnamské, ale i italské). Objevili se ale i méně obvyklé národnostní menšiny, jako Chorvati, Australani, Nizozemci, aj.

Je všeobecně známo, že osobnost dětí se formuje od jejich nejútlejšího věku a jsou ovlivněny prostředím, ve kterém žijí a samozřejmě i rodinou. Z tohoto důvodu nás zajímalo, zda jsou děti informovány o jiných kulturách i prostřednictvím rodiny a jestli se s rodiči baví o tomto tématu. Z výsledků dotazníkového šetření vyšlo najevo, že 86% dětí z města a 65% dětí z vesnice se doma o odlišných kulturách vůbec nebaví. Děti, které odpověděly kladně, mohly blíže popsat způsob, jakým se doma o těchto kulturách baví. Většina dětí si s rodiči povídá o Romech, některým rodiče předávají správné postoje – rasismus je špatný, všichni jsme si rovni.

V dnešní době můžeme nalézt množství literatury, ve které se objevují prvky rasové nesnášenlivosti, prvky jiné kultury aj. Také z tohoto důvodu jsme zařadili položku, ve které jsme se chtěli dozvědět, zda se děti s podobnou literaturou setkaly, případně aby uvedly název této literatury. Přes 50% respondentů se s podobnou literaturou nesetkalo. Z 58 dětí (město), se setkalo s touto literaturou a uvedli publikace: Deník malého poseroutky, Děti z Bullerbynu, Posledního kousne pes a Pipi dlouhá punčocha. Z 37 dětí (vesnice) uvedlo, že se s literaturou podobného typu setkalo 13 dětí, a ty uvedlo tyto publikace: Děti z Bullerbynu, Bible, a byl uveden i kanál Youtube, kde lidé sdílí různá videa.

Závěr

Jedním z cílů diplomové práce bylo seznámení s pojmy vztahujícími se k MKV. Základní terminologii, kterou je potřeba ovládat, abychom mohli dále pracovat s MKV, jsem se pokusila přiblížit v první kapitole. Z této kapitoly je zřejmé, že pojmů týkajících se MKV je celá řada. Pedagog musí disponovat dobrými znalostmi a dětem představí pouze vybrané pojmy, které by měly znát (tyto pojmy jsou vymezeny v RVP ZV). Z dotazníkového šetření vyplývá, že děti pojmy vztahující se k oblasti MKV neovládají. Je možné, že jde o přístup učitelů, kteří jim tyto informace mají předávat. Podle pedagogů nejsou vytvořeny materiály, které by měly ucelené poznatky vzhledem k věku žákům.

V druhé kapitole jsme popisovali východiska a vývoj MKV. Věnovali jsme se multikulturalismu a jeho směrům. Dále jsme se věnovali MKV v globalizovaném světě a možnými přístupy k této výchově.

Všechny ZŠ se musí řídit Bílou knihou, což je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, který patří k nejdůležitějším dokumentům ve vzdělávání. Jsou zde zaznamenány obecné cíle, kterých se musí ve vzdělávání dosáhnout a zároveň věnuje velkou pozornost právě multikulturní výchově. Nedílnou součástí je zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, kterému jsme se také věnovali ve třetí kapitole.

Samotné vymezení MKV nalezneme v RVP ZV, který nám určuje cíle průřezových témat. Tomuto tématu se věnujeme ve čtvrté kapitole. Z dotazníkového šetření jsme zjistili, že učitelé integrují MKV do ostatních vyučovacích předmětů, a to nejčastěji do prvouky, vlastivědy dále do českého jazyka, hudební výchovy aj.

Průzkum ukázal, že většina učitelů souhlasí se zařazením MKV do základního vzdělávání a domnívají se, že cílená MKV může přispět k odstranění rasové nesnášenlivosti, diskriminaci, aj.

Při realizaci MKV je třeba využívat vhodné metody výuky, kdy jsme se pomocí výzkumného šetření dozvěděli, že učitelé využívají nejčastěji formu rozhovoru, vyprávění, samozřejmostí je využití samostatné práce a aktivizujících metod. Pro správnou a účinnou realizaci MKV je důležitou součástí přístup pedagoga a jeho osobnost. Je to právě pedagog, kdo předává žákům poznatky z této oblasti, pomáhá jim vytvářet si vlastní žebříček hodnot i formovat jejich osobnost. Nejen osobností pedagoga, ale i připraveností učitelů k výuce MKV jsme se zabývali v páté kapitole.

MKV napomáhá dětem orientovat se v dnešním světě. V rámci MKV je důležité, aby děti jak z majoritních, tak z minoritních skupin byly seznamovány s kulturou ostatních sociokulturních skupin, protože poznáváním odlišných kultur mohou předejít nepříjemným konfrontacím, ke kterým kvůli neznalosti může dojít a dochází. Z průzkumu vyplývá, že většina dětí se osobně nesetkala s rasismem, případně popisovaly případy, které znaly z televize. Abychom předcházeli takto vyhoceným situacím, je důležitá znalost odlišných kultur, což si zatím spousta dětí a bohužel ani někteří učitelé neuvědomují. Průzkum ukázal,

že některé děti neví, zda je poznávání jiných kultur obohacuje, většinu dětí ale tyto informace zajímají, protože se domnívají, že je budou moci využít v budoucím životě. Dále průzkum ukázal, že početně větší skupina učitelů zastává názor, že MKV je dostačující jako průřezové téma, ale samozřejmě záleží na přístupu každé ZŠ, jak se těmito tématy zabývají. Někteří z dotazovaných učitelů nemají dostatečnou podporu ze strany školy, na které vyučují, a u některých se objevil názor, že kolegové nepřikládají průřezovým tématům přílišnou váhu nebo se jim věnují pouze okrajově. Většina respondentů se ale nesetkala s problémem při realizaci MKV, což hodnotíme pozitivně.

Negativně bych hodnotila návratnost dotazníků, která byla u učitelů poměrně nízká. Především tomuto problému by bylo možné dlouhodobějším sbíráním dat. Při výzkumu bychom mohli využít realizaci projektové metody a tímto způsobem zjistit, na jaké úrovni je MKV na základních školách v dnešní době. V dalším výzkumu je možné zaměřit se na určitou národnostní menšinu, případně vytvořit materiály, které by mohli učitelé využít při realizaci MKV

Diplomovou práci jsem zpracovávala pomocí odborné literatury zabývající se tímto tématem, vytkla bych nejednotnost pojmů a informací, kdy každý autor prezentuje danou problematiku jiným způsobem.

Seznam použité literatury

1. BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Vyd. 1. Praha: Hnutí R, 2012, 1 sv. (různé stránkování). ISBN 978-80-86798-07-3.
2. KUDLÁČOVÁ, Barbora. *Etika a osobnost učitele*. 1. vyd. Editor Miroslav Dopita, Antonín Staněk. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 250 s. ISBN 80-89074-15-4.
3. MOREE, Dana. *Než začneme s multikulturální výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Editor Iva Janská. Praha: Člověk v tísni, 2008, 109 s. ISBN 978-808-6961-613.
4. *Multikulturální výchova v teorii a praxi*. Editor Lenka Gulová, Ema Štěpařová. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU v Brně, 2004, 231 s. ISBN 80-866-3314-4.
5. PREISSOVÁ, Andrea, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus: možnosti a limity multikulturální výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 234 s. ISBN 978-80-244-3287-8.
6. PREISSOVÁ, Andrea, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturální výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Editor Tatjana Šišková. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-807-3671-822.
7. *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*. 1. vyd. Editor Andrea Preissová, Irena Švachová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 206 s. ISBN 978-80-244-3413-1.
8. *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*. 1. vyd. Editor Andrea Preissová, Irena Švachová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 206 s. ISBN 978-80-244-3413-1.
9. PRŮCHA, Jan. *Multikulturální výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.
10. PRŮCHA, Jan, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ. *Multikulturální výchova: teorie, praxe, výzkum*. Vyd. 1. Editor Tatjana Šišková. Praha: ISV, 2001, 211 p. Pedagogika (Prague, Czech Republic). ISBN 80-858-6672-2.
11. PRŮCHA, Jan, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ. *Multikulturální výchova v teorii a praxi: teorie, praxe, výzkum*. Vyd. 1. Editor Lenka Gulová, Ema Štěpařová. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU v Brně, 2004, 231 s. Pedagogika (Prague, Czech Republic). ISBN 80-866-3314-4.

12. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Editor Tatjana Šišková. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-807-3671-822.
13. *"RVP v praxi učitele výchovy k občanství - se zaměřením na potírání rasové a národnostní nesnášenlivosti": sborník z 12. ročníku Letní školy pro učitele občanské výchovy, občanské nauky a základů společenských věd*. 1. vyd. Editor Miroslav Dopita, Antonín Staněk. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 250 s. ISBN 80-244-1250-0.

Seznam internetových zdrojů

1. *Http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/organizace-pro-ekonomickou-spolupraci-a-rozvoj-oecd* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/organizace-pro-ekonomickou-spolupraci-a-rozvoj-oecd>
2. *Http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>
3. *Http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol* [online]. [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>
4. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2013). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2013. 142s. [cit. 2013-10-15] Dostupné z <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-rvp-zv>

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ

Příloha 2: Dotazník pro žáky 5. tříd ZŠ

Příloha 1: Dotazník pro učitele

Milí učitelé,

jsem studentkou 5. ročníku PdF UP v Olomouci, oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Píši diplomovou práci na téma Multikulturní výchova na prvním stupni ZŠ a součástí mé práce je i výzkum, jehož hlavní metodou je předložený dotazník. Chtěla bych Vás tímto požádat o jeho vyplnění.

Pokud budete mít zájem o výsledky výzkumu, prosím kontaktujte mne na uvedený email : kratkaalenka@seznam.cz

Mockrát děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku.

Lenka Krátká

Místo bydliště:

.....

1. Typ školy, kde vyučujete:

- a) málotřídní
- b) vesnická
- c) městská

2. Délka Vaší pedagogické praxe:

- a) 1 - 5 let
- b) 5 - 10 let
- c) 10 – 15 let
- d) 15 - 20 let
- e) 25 a více

3. Souhlasíte se zařazením MKV do základního vzdělávání?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) je mi to jedno

Zdůvodněte svou odpověď:

.....

.....

4. Vyučujete MKV jako samostatný předmět nebo ho zařazujete v jiných předmětech?

- a) vyučuji MKV jako samostatný předmět
- b) zařazuji MKV do jiných předmětů

5. MKV je průřezové téma v RVP ZV. Je to podle Vás dostačující, nebo si myslíte, že by měla být samostatným předmětem?

- a) je to dostačující
- b) MKV by měla být samostatným předmětem
- c) nevím
- d) jiný názor

Zdůvodněte svou odpověď:

.....

.....

6. Ve kterých předmětech je podle Vás vhodné zařazovat MKV ?

- a) český jazyk a čtení
- b) prvouka
- c) vlastivěda
- d) cizí jazyk

- e) hudební výchova
- f) výtvarná výchova
- g) matematika
- h) jiný.....

7. Zatrhněte, které vyučovací metody využíváte při realizaci MKV:

- a) samostatná práce
- b) rozhovor
- c) vyprávění
- d) aktivizující metody (brainstorming, atd.)
- e) jiné:

.....

8. Myslíte si, že je MKV na Vaší škole dostatečně podporována?

- a) ano
- b) ne

Pokud ne, vysvětlete proč:

.....

9. Odkud čerpáte informace pro realizaci MKV ?

- a) internet
- b) literatura s danou problematikou
- c) televize (zprávy, pořady, aj.)
- d) zkušenosti kolegů
- e) jiné:

.....

10. Může cílená MKV na ZŠ přispět k odstranění například rasové nesnášenlivosti, diskriminace a předsudků s rasovým podtextem?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

11. Setkali jste se s nějakým problémem při výuce MKV?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste se s problémem setkali, napište s jakým, a jak jste ho řešili:

.....

.....

Příloha 2: Dotazník pro žáky

Milé děti,

prosím o vyplnění dotazníku na téma Multikulturní výchova. Odpovídejte pravdivě, dotazník je anonymní a nebude se známkovat.

Děkuji za Váš čas a ochotu,

Lenka Krátká

1. Pohlaví:

a) chlapec

b) dívka

Věk:

Místo bydliště:

2. Dokážeš vysvětlit pojem multikulturní výchova?

a) ano

.....

.....

.....

b) ne

3. Slyšel jsi někdy slovo rasismus? Uměl bys ho vysvětlit?

a) ano

.....

.....

b) ne

4. Setkal ses někdy s rasismem osobně?

a) ano

b) ne

Pokud ano, popiš situaci:

.....

.....

.....

5. Myslíš, že poznávání jiných kultur Tě obohacuje?

a) ano

b) ne

c) nevím

Odůvodněte svoji odpověď:

.....

.....

.....

6. Máš spolužáka nebo kamaráda z jiné národnostní menšiny?

a) ano (z které)

.....

b) ne

7. Bavíte se někdy i doma o jiných kulturách?

a) ano

b) ne

Pokud ano, napiš jak:

.....

8. Setkal ses někdy s knihou nebo s příběhem, který obsahoval tematiku rasové nesnášenlivosti, prvky jiné kultury apod.? Napiš i název pokud si vzpomeneš.

a) ano

.....

.....

b) ne

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Krátká
Katedra:	Katedra primární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Multikulturní výchova a její realizace na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Multicultural education and its implementation on primary school
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na multikulturní výchovu na 1. Stupni ZŠ. V teoretické části se věnujeme pojmům vztahujících se k multikulturní výchově, vymezení multikulturní výchovy v oficiálních dokumentech a osobnosti pedagoga. Praktická část obsahuje výzkum pomocí dotazníkového šetření pro žáky 5. tříd ZŠ a učitele působící na 1. stupni ZŠ
Klíčová slova:	Multikulturní výchova, etnikum, rasismus, multikulturní výchova jako průřezové téma, pedagogický výzkum
Anotace v angličtině:	My thesis is focused on multicultural education in primary school. Theoretical part is dedicated to terms used in multicultural education, definitions in official documents and teacher's personality. Practical part includes research, using questionnaires for pupils of 5th grade and primary school teachers also focused on multicultural education.
Klíčová slova v angličtině:	Multicultural education, ethnic group, racism, multicultural education as a cross-sectional topic, pedagogical research

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ Příloha č. 2: Dotazník pro žáky 5. tříd ZŠ
Rozsah práce:	63 + 7 stran příloh
Jazyk práce:	Český jazyk